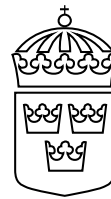

Regeringens proposition

2021/22:138

Ett särskilt brott för hedersförtryck

Prop.
2021/22:138

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 24 februari 2022

Magdalena Andersson

Morgan Johansson
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Hedersrelaterat våld och förtryck måste bekämpas med kraft. De senaste åren har en rad åtgärder vidtagits för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Fler åtgärder behöver dock vidtas. Regeringen föreslår därför att det införs ett nytt brott i brottsbalken med beteckningen *hedersförtryck*. Brottet innebär att en särskild strängare straffskala införs för den som upprepat begår vissa brottsliga gärningar mot en person med ett hedersmotiv och där gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Straffet föreslås vara fängelse i lägst ett och högst sex år.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juni 2022.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	4
3	Ärendet och dess beredning	6
4	Ett särskilt brott för hedersförtryck	6
4.1	Bakgrund	6
4.2	En ny straffbestämmelse införs	11
4.3	Straffbestämmelsens utformning	15
4.4	Domsrätt	29
5	Fråga om rättsintyg och sekretess	31
6	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	35
7	Konsekvenser	35
8	Författningskommentar	37
Bilaga 1	Utdrag ur sammanfattningen av betänkandet Ett särskilt hedersbrott (SOU 2020:57)	41
Bilaga 2	Utdrag ur lagförslaget i betänkandet	47
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	53
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag	54
Bilaga 5	Lagrådets yttrande	56
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 24 februari 2022	64

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2021/22:138

Regeringens förslag:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken.

2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 2 kap. 5 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 4 kap. 4 e §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

5 §¹

I de fall som avses i 3 § 2, 3 och 5 är svensk domstol behörig endast om gärningen är straffbar även enligt lagen på gärningsorten (dubbel straffbarhet). Om brottet har begåtts på flera staters område är kravet på dubbel straffbarhet uppfyllt om gärningen är straffbar enligt lagen på någon av gärningsorterna. Det får inte dömas till påföljd som är strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

Första stycket gäller inte

1. om brottet har begåtts av någon som tillhör Försvarmakten på ett område där en avdelning av Försvarmakten befann sig,

2. om brottet har begåtts vid tjänstgöringen av någon som är anställd av en svensk myndighet för att delta i en internationell militär insats eller i internationell civil krishantering,

3. brott för vilket det lindrigaste straff som är föreskrivet enligt svensk lag är fängelse i fyra år eller mer, och

4. brott som avses i

a) 4 kap. 1 a och 4 c §§ och 16 kap. 10 a § första stycket 1 och sjätte stycket eller försök till sådana brott, a) 4 kap. 1 a, 4 c och 4 e §§ och 16 kap. 10 a § första stycket 1 och sjätte stycket eller försök till sådana brott,

b) 4 kap. 4 § andra stycket varigenom någon förmåtts att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan äktenskapsliknande förbindelse som avses i 4 c § eller försök till sådant brott,

c) 6 kap. 1–6, 8, 9 och 12 §§ eller försök till brott enligt 6 kap. 1, 2, 4–6, 8, 9 och 12 §§, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

d) 14 kap. 6 § eller försök till sådant brott,

e) 22 kap. 6 a och 6 b §§,

f) 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, eller

g) 8 § lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner.

4 kap.

4 e §

Den som mot en person begår brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud och ett motiv varit att bevara eller

återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för hedersförtryck till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2022.

3 Ärendet och dess beredning

Den 18 juli 2019 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att analysera och ta ställning till om det bör införas en särskild straffbestämmelse, med en egen brottsbeteckning, som uttryckligen tar sikte på hedersrelaterat våld och förtryck (dir. 2019:43). Utredningen, som tog namnet Hedersbrottsutredningen, överlämnade den 7 oktober 2020 betänkandet Ett särskilt hedersbrott (SOU 2020:57).

En sammanfattning av betänkandet och dess lagförslag i nu aktuella delar finns i *bilaga 1* respektive *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2020/03640).

I denna proposition behandlas utredningens förslag om ett särskilt brott för hedersförtryck och straffprocessuella frågor. Övriga delar behandlas i propositionen Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer (prop. 2020/21:217).

Riksdagen har, när det gäller ett särskilt brott för hedersförtryck, tillkännagett för regeringen det som utskottet anför om en särskild brottskod för brott med hedersmotiv (bet. 2017/18:JuU1 punkt 46, rskr. 2017/18:92). Frågan behandlas i avsnitt 4.1. Tillkännagivandet bedöms därmed vara slutbehandlat. Riksdagen har vidare tillkännagett för regeringen det som utskottet anför om att införa en särskild brottsrubricering för brott med hedersmotiv (bet. 2017/18:JuU14 punkt 33, rskr. 2017/18:240). Genom de förslag i propositionen som behandlas i avsnitt 4 anser regeringen att riksdagens tillkännagivande är tillgodosett. Tillkännagivandet är därmed slutbehandlat.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 22 december 2021 att inhämta Lagrådets yttrande över lagförslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*. Lagrådet avstyrker förslaget i 4 kap. 4 e § brottsbalken mot bakgrund av den konstruktion och den straffskala som brottet föreslogs få i lagrådsremissen. I propositionen föreslår regeringen därför att det införs, vilket Lagrådet förespråkar, ett begränsande rekvisit, se avsnitt 4.3 och i författningskommentaren. Regeringen behandlar Lagrådets övriga synpunkter i avsnitt 4.3 och 4.4 och i författningskommentaren. I förhållande till lagrådsremissen har även vissa språkliga och redaktionella ändringar gjorts.

4 Ett särskilt brott för hedersförtryck

4.1 Bakgrund

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck innebär att människor, främst flickor och kvinnor men även pojkar och män, begränsas i sina liv och utsätts för påtryckningar och våld som syftar till att upprätthålla familjens kontroll

över individen. Hedersrelaterat våld och förtryck är kopplat till hedersnormer som bygger på starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar. De patriarkala föreställningarna tar sig uttryck i kontroll av flickor och kvinnor som sträcker sig från begränsningar i vardagen rörande klädsel, umgänge och rörelsefrihet till begränsningar i val av utbildning, arbete och äktenskap. För de individer som försöker trotsa kontrollen kan följderna bli allvarliga. I sin mest extrema form kan hedersnormerna leda till allvarlig våldsbrottslighet.

Hedersrelaterat våld och förtryck kännetecknas av att det finns ett starkt kollektivistiskt inslag, ofta i en familj och släktrrelation, som bl.a. innebär att individens intresse och handlingar anses vara underordnade familjens intresse och att individens sexualitet och intima relationer är hela familjens angelägenhet som kan påverka familjens anseende. Hedersnormerna grundar sig i en föreställning om heder som inte delas av övriga samhället och som strider mot principen om alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet. Till hedersnormerna hör bl.a. uppfattningen att familjens rykte och anseende är avhängigt kvinnliga familjemedlemmars kyskhet och oskuld samt deras faktiska och påstådda beteende i förhållande till dessa ideal. I familjer som lever med hedersnormer är det oftast männen som bestämmer, men även kvinnor utövar hedersförtryck. Det förekommer också att pojkar och unga män är utsatta för hot, kontroll och begränsningar som har sin bakgrund i hedersrelaterade normer. Pojkar förväntas också i stor utsträckning att bevaka och kontrollera sina systrar eller andra kvinnliga släktingar. Brottsligheten syftar till att på ett omotiverat sätt skambelägga barn och unga människor som fritt vill utforma sina liv och själva bestämma vem de vill leva med.

Personer med intellektuell funktionsnedsättning som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är en särskilt sårbar grupp eftersom dessa ofta står i en tydlig beroendeställning till dem som utövar det. Vidare är våld och förtryck mot personer inom denna grupp särskilt svårupptäckt eftersom det kan ta sig andra uttryck än det våld och förtryck som utövas i förhållande till personer som inte har en intellektuell funktionsnedsättning. Till exempel kan förtrycket utövas genom underlåtenhet. Det kan handla om att inte ge ett barn praktiskt stöd som att anmäla sig till aktiviteter eller ansöka om stödsatser. Det kan också handla om passiv bestraffning som att personen inte får sin medicin, inte får gå till skolan eller inte får hjälp med att gå på toaletten. Vidare vilseleds barn med intellektuella funktionsnedsättningar att ingå äktenskap.

Även hbtqi-personer är särskilt utsatta. De heteronormativa föreställningarna innebär att hbtqi-personers sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck betraktas som ett hot mot familjens heder. Hbtqi-personer kan utsättas för samma typ av hedersrelaterat våld och förtryck som andra men specifikt förekommer även s.k. omvändelseförsök. Det innebär att familjemedlemmar eller släktingar försöker få dem att bli heterosexuella, t.ex. genom att hitta en lämplig partner och tvinga dem att ingå äktenskap.

I Sverige har det sedan början av 2000-talet genomförts ett antal olika undersökningar i syfte att ge en bild av hur utbrett det hedersrelaterade våldet och förtrycket är. Det är dock svårt att få en enhetlig bild över förekomsten, dels då undersökningarna gjorts vid olika tidpunkter och frågeställningarna formulerats olika, dels för att definitionen av vad som utgör hedersrelaterat våld och förtryck varierar. Befintliga undersökningar kan emellertid belägga ett starkt samband mellan inskränkningar i ungas möjligheter att själva få bestämma över sina relationer och deras utsatthet för våld. Detta gäller exempelvis den riksrepresentativa nationella kartläggningen av våld mot barn 2016, som genomfördes med elever i grundskolans årskurs 9 och gymnasiet årskurs 2. De elever som uppgav att de inte får välja vem de ska leva tillsammans med som vuxna rapporterar i denna studie mer än dubbelt så ofta som andra elever att de någon gång i livet har utsatts för misshandel (Jernbro, C. & Janson, S., Våld mot barn 2016 – en nationell kartläggning, se även Jernbro, C. & Landberg, Å., Det är mitt liv! Om sambandet mellan att inte få bestämma över sitt eget liv och barnmisshandel). Enligt en kartläggning bland niondeklassare i Uppsala 2018 uppgav 46 procent av de flickor som inte själva fick välja framtida partner att de utsatts för fysiskt våld och 61 procent för psykiskt våld i hemmet. Motsvarande siffror för pojkar var 36 respektive 44 procent. (Se UNG018 En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala, 2018.) Liknande kartläggningar i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018 tyder på att 7–8 procent av niondeklassarna i dessa kommuner lever i familjer som använder våld för att skydda familjens/släktens rykte (se Örebro universitets rapport Heder och samhälle – Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar, 2018).

När det gäller barn med intellektuella funktionsnedsättningar framgår av en rapport att 9 procent av alla flickor och 6 procent av alla pojkar på gymnasieskolor uppgav att deras föräldrar bestämmer vem de ska gifta sig med. Vidare svarade 35 procent av flickorna och 22 procent av pojkarna att de inte får ha sex med någon de är kära i för sina föräldrar (se TRIS rapport Trippelt utsatt. Hedersrelaterat förtryck och våld bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning, 2018). Av en annan rapport framgår att kunskapsnivån hos yrkesverksamma på området är mycket låg, exempelvis bland personliga assistenter, och att även vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar begränsas i sitt handlingsutrymme när det bl.a. gäller valet av partner (se TRIS rapport Gömd & Glömd – Hedersrelaterat våld och förtryck mot vuxna med intellektuell funktionsnedsättning, 2020).

Det finns förpliktelser enligt barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) har sedan den 1 januari 2020 ställning som svensk lag (se lagen [2018:1197] om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter). Den innebär ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen. Barnets rättigheter ska beaktas vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn.

Barnkonventionen slår fast att alla barn har samma rätt att växa upp under trygga förhållanden, att utvecklas och att skyddas mot övergrepp och utnyttjanden. Konventionen utgår från fyra grundprinciper som är vägledande för hur övriga rättigheter i konventionen ska tolkas. Det handlar om att alla barn ska ha samma rättigheter och lika värde (artikel 2), att det i alla åtgärder som rör barn i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3), att alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) samt att i alla frågor som rör barn har barnet rätt att bilda och uttrycka sina åsikter och få dem beaktade (artikel 12). Grundprinciperna har också en självständig betydelse och ska vara utgångspunkt för beslut och åtgärder som kan röra enskilda barn eller grupper av barn. Rättigheterna i konventionen ska ses som en helhet. De är odelbara och ömsesidigt förstärkande. (Se prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter s. 96.)

Enligt artikel 16 får inget barn utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende. Ett barn har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Enligt artikel 19 ska alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder vidtas för att skydda barnet mot alla former av fysiskt och psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård. Enligt artikel 24.3 ska konventionsstaterna vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa.

Det finns också förpliktelser enligt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Sverige ratificerade FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (konventionen) och dess fakultativa protokoll 2008. Konventionen trädde i kraft 2009 för Sveriges del. Konventionen är en av de centrala FN-konventionerna om mänskliga rättigheter. Den skapar inte i sig några nya rättigheter utan tydliggör mänskliga rättigheter i relation till personer med funktionsnedsättning. Dess syfte är att säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan åtnjuta sina mänskliga rättigheter. Konventionsstaterna åtar sig att säkerställa och främja fullt förverkligande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning utan diskriminering på grund av funktionsnedsättningen.

Enligt artikel 16 ska konventionsstaterna vidta alla ändamålsenliga lagstiftnings- och utbildningsåtgärder samt administrativa, sociala och andra åtgärder för att skydda personer med funktionsnedsättning, såväl inom som utom hemmet, mot alla former av utnyttjande, våld och övergrepp, inklusive könsrelaterat utnyttjande, våld och övergrepp. Vidare ska konventionsstaterna införa effektiv lagstiftning och ändamålsenliga riktlinjer som är inriktade på kvinnor och barn, för att säkerställa att fall av utnyttjande, våld och övergrepp mot personer med funktionsnedsättning identifieras, utreds och i förekommande fall lagförs. Enligt artikel 17 har

Det har införts en särskild straffskärpningsgrund

Den 1 juli 2020 infördes en ny särskild straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § brottsbalken som tar sikte på brott som begås med hedersmotiv (se prop. 2019/20:131 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet). Straffskärpningsgrunden innebär att det som en försvarande omständighet vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder.

Av förarbetena framgår att hedersmotivet inte behöver ha varit det enda eller ens det huvudsakliga motivet för brottet utan att det räcker med att ett motiv för brottet har varit hänförligt till heder. I fråga om begreppet heder framgår vidare följande (se samma prop. s. 104–105).

Med heder avses en sådan kollektivt präglad heder som kännetecknas av starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar och att familjens eller släktens anseende, ställning eller liknande är beroende av de individuella medlemmarnas handlande, t.ex. kvinnliga familjemedlemmars kyskhet och oskuld samt deras faktiska och påstådda beteende i förhållande till sådana ideal.

Det ska för det första vara fråga om en persons eller familjs eller släkts heder. Fall då det endast är en enskild persons uppfattade heder i en grupp som anses påverkad och som har föranlett brottsligheten – det kan t.ex. vara fråga om ett familjeöverhuvuds anseende – omfattas alltså. Även fall där en person begår brott för att personen i fråga anses som bärare av en familjs eller släkts heder omfattas. Ett sådant fall kan t.ex. vara att ett brott med hedersmotiv begås av pappan för att dottern i familjen anses ha kränkt släktens heder, som pappan är bärare av. Begreppen familj eller släkt avses i vid bemärkelse och kan alltså avse såväl nära familjemedlemmar som mer avlägsna släktingar. Vidare omfattas annan liknande grupps heder. Härmed avses andra med familjen eller släkten jämförbara kollektiv som i formell mening inte utgör familj eller släkt, men som betraktas som familj eller släkt, t.ex. klaner. Det är alltså inte ett krav att det finns ett släktskap i gruppen, men avsikten är inte att träffa grupper eller sammanslutningar som inte kan likställas med familj eller släkt, t.ex. kriminella nätverk. Den persons, familjs, släkts eller grupps heder som motivet knyter an till behöver inte vara gärningsmannens egen. Inte heller i de fall då brottet har begåtts för att bevara eller återupprätta en enskild persons heder behöver det vara fråga om gärningsmannens egna anseende. Av lagtexten framgår därför att det räcker att det är fråga om en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder.

Andra åtgärder har också vidtagits

Regeringen har sedan 2000-talet vidtagit flera åtgärder för att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, bl.a. genom att initiera handlingsplaner (se t.ex. skr. 2007/08:39 Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot

kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer) och genom Nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (skr. 2016/17:10). Flera myndigheter, bl.a. Socialstyrelsen, har också fått i uppdrag att utveckla kunskapen och kompetensen gällande hedersrelaterat våld och förtryck för berörda personalgrupper. Regeringen har permanentat länsstyrelsernas regionala uppdrag inom mäns våld mot kvinnor, vilket omfattar hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelserna har även fått i uppdrag att på vissa platser i landet driva utvecklingen av kommun- och myndighetsgemensamma resurscentrum för barn och vuxna som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare har Länsstyrelsen i Östergötlands län fått i uppdrag att förbereda inrättandet av ett nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck. Regeringen har också permanentat och inkorporerat satsningen avseende stärkt konsulärt stöd till personer som utsätts för bl.a. hedersrelaterat våld och förtryck i utlandet i utrikesförvaltningens ordinarie verksamhet.

Flera åtgärder har också vidtagits inom rättsväsendet. Polismyndigheten har inrättat ett nationellt kompetensnätverk mot hedersrelaterade brott som bidrar med kunskap och stöd i brottsutredningar samt i brottsoffer- och personsäkerhetsarbetet. Myndigheten har även tagit fram ett uppdaterat metodstöd för polisens arbete på området och genomfört kompetenshöjande insatser för förundersökningsledare och andra beslutsfattare inom myndigheten. Vidare har Polismyndigheten infört en s.k. hedersmarkering i myndighetens utredningsstöd i syfte att tidigt uppmärksamma brott med misstänkt hedersmotiv för att rätt åtgärder ska vidtas initialt, i den fortsatta utredningen och i skyddsarbetet med de utsatta. Även Åklagarmyndigheten har tagit fram ett nytt metodstöd samt en ny handbok för åklagare om hedersrelaterad brottslighet. Åklagarmyndigheten har också särskilt utpekade hedersåklagare och en särskild ämnesspecialist på området.

Vidare har åtgärder vidtagits genom lagstiftning. Förutom ovannämnda straffskärpningsgrund infördes även, vid samma tidpunkt, ett barnäktenskapsbrott och ett utreseförbud för barn som riskerar att föras utomlands i syfte att ingå barnäktenskap eller könsstympas. Innan dess kriminaliserades bl.a. äktenskapstvång och vilseledande till tvångsäktenskapsresa. Dessa åtgärder kompletterar andra straffbestämmelser som kan tillämpas även vid hedersrelaterat våld och förtryck, såsom grov friidskränkning och grov kvinnofridskränkning.

4.2 En ny straffbestämmelse införs

Regeringens bedömning: Det finns ett behov av att ytterligare förstärka det straffrättsliga skyddet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det bör därför införas ett nytt brott i brottsbalken som straffbelägger upprepat hedersrelaterat våld och förtryck mot en person.

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: En klar majoritet av remissinstanserna delar bedömningen eller har inte något att invända mot den, däribland *Barnombudsmannen, Brottsoffermyndigheten, Jämställdhetsmyndigheten,*

Prop. 2021/22:138 *Kvinnors nätverk, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Malmö stad, Polismyndigheten, Region Stockholm, Rädda Barnen, Stockholms tingsrätt, Sveriges advokatsamfund, Säkerhetspolisen, Tjejers rätt i samhället, Uppsala universitet och Åklagarmyndigheten.*

Brottsförebyggande rådet, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms universitet, Svea hovrätt och Örebro universitet instämmer inte i utredningens bedömning om att det bör införas ett nytt brott som straffbelägger upprepat hedersrelaterat våld och förtryck. *Brottsförebyggande rådet och Origo* anser att den särskilda straffskärpningsgrunden först bör utvärderas. *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige* anser att det saknas ett behov. *Kvinnofronten* anser inte att ett särskilt brott bör införas utan att en mer grundläggande analys först görs. *Umeå tingsrätt* är tveksamma till bedömningen. *Helsingborgs tingsrätt* ifrågasätter det lämpliga i att redan nu införa en särskild brottstyp.

Åklagarmyndigheten understryker behovet av en särskild brottstyp och pekar på att det utgör nästa viktiga steg i samhällets reaktion mot hedersrelaterad brottslighet. *Sveriges advokatsamfund* för fram liknande synpunkter. Ett flertal remissinstanser, däribland *Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Östergötlands län* och *Riksförbundet Glöm aldrig Pela och Fadime*, framhåller signalvärdet av lagstiftningen och att det inte ska underskattas när det gäller just hedersrelaterat våld och förtryck. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* pekar på att problematiken med hedersrelaterat våld och förtryck är utbredd i deras län och att den särskilda lagstiftningen därför också blir ett viktigt verktyg i det förebyggande arbetet. *Tjejers rätt i samhället* betonar att bevissvårigheter inte bör användas som ett skäl till att inte införa ett särskilt brott.

Hovrätten för Västra Sverige anser att bevissvårigheterna som förslaget innebär riskerar att leda till få fällande domar, vilket skulle undergräva förtroendet för rättssystemets förmåga att hantera hedersproblematiken i samhället. *Hovrätten* menar därför att införandet av ett särskilt brott skulle riskera att motverka sitt syfte. *Hovrätten* anser vidare att den symboliska effekten inte kan vara särskilt stor eftersom den särskilda straffskärpningsgrunden redan fyllt den funktionen. *Örebro universitet* för fram liknande synpunkter. *Stockholms universitet* instämmer i utredningens bedömning att det kan finnas skäl att beakta en utsatthet även utanför närståendekontexten men instämmer inte i bedömningen att det bör införas en särskild straffbestämmelse mot bakgrund av att det finns brister i analysen av skälen för en kriminalisering och utformningen av bestämmelsen. Även *Svea hovrätt* har förståelse för behovet men anser att det fåtal fall som skulle träffas av straffbestämmelsen tillsammans med bevissvårigheterna gör att det kan ifrågasättas om införandet av en särskild straffbestämmelse skulle medföra något annat än en symbolisk funktion. *Brottsförebyggande rådet* pekar bl.a. särskilt på att de handlingar som det föreslagna brottet skulle omfatta redan i dag är kriminaliserade och att effektiviteten av lagstiftningen därför kan ifrågasättas.

Skälen för regeringens bedömning

Behovet av en särskild straffbestämmelse

Hedersrelaterat våld och förtryck kan få svåra konsekvenser för dem som utsätts. Förutom själva våldet och förtrycket har även dessa personer ofta

en stark koppling till sin familj och släkt och kan därmed både bli uteslutna och känna sig ensamma om de väljer att anmäla och berätta om sina upplevelser. Detta skiljer sig från exempelvis våld i nära relation, där omgivningen ofta fördömer de handlingar som gärningspersonen utövat. De som lever i en hedersrelaterad kontext kan också riskera allvarliga repressalier om de anmäler brott och de utsätts ofta för stor press från sin familj och släkt att ta tillbaka sina uppgifter. Mot den bakgrunden är det av extra vikt att samhället tar tydligt avstånd från allt hedersrelaterat våld och förtryck.

Ett flertal initiativ och lagstiftningsåtgärder har vidtagits genom åren. Trots det är hedersrelaterat våld och förtryck alltjämt ett problem i det svenska samhället och mörkertalet avseende dem som utsätts kan antas vara högt. Problemen är också enligt utredningen tilltagande och det finns därför ett stort och ökande behov av att fortsätta arbetet med att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Av Stiftelsen Allmänna Barnhusets nationella kartläggning av våld mot barn framgår även att barn som inte själva får bestämma över sitt liv är en grupp som är överrepresenterade när det gäller utsattheten för barnmisshandel (Jernbro, C. & Landberg, Å., *Det är mitt liv! Om sambandet mellan att inte få bestämma över sitt eget liv och barnmisshandel*). De åtgärder som genomförts kan således inte anses vara tillräckliga.

En klar majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Sveriges advokatsamfund* och *Åklagarmyndigheten*, är positiva till införandet av en särskild straffbestämmelse och pekar på att det utgör nästa viktiga steg i samhällets reaktion mot hedersrelaterad brottslighet. Vissa remissinstanser, såsom *Hovrätten för Västra Sverige* och *Svea hovrätt*, är dock kritiska och menar bl.a. att straffbestämmelsen endast kommer träffa ett fåtal fall och att det med utredningens förslag kommer föreligga tillämpnings- och bevisvårigheter.

Att hedersrelaterat våld och förtryck är ett påtagligt problem i samhället står helt klart. Något som utmärker hedersrelaterade handlingar är att det är vanligare än vid andra former av våld eller kontrollerande beteende att våldet och förtrycket begås och tolereras av en större grupp av personer. När upprepad brottslighet begås mot en och samma person av en närstående kan visserligen en tillämpning av fridskränkingsbrotten bli aktuell. Men de brotten är, främst till följd av det relativt snäva närståenderekvisitet, inte uppbyggda på ett sätt som medger att det särpräglade i hedersrelaterat våld och förtryck kan beaktas i tillräcklig utsträckning. Fridskränkingsbrotten har inte heller formulerats med avsikten att möta den problematik och de utmaningar som hedersrelaterat våld och förtryck innebär.

Det går inte att med någon större exakthet säga hur många personer som skulle kunna dömas enligt en ny särskild straffbestämmelse om hedersförtryck, eller hur många av dessa som hade kunnat träffas av straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Men mot bakgrund av den omfattande problematiken som hedersrelaterat våld och förtryck utgör, och allvaret av den brottsligheten, är den exakta siffran av mindre betydelse. Det kan visserligen förväntas att det uppkommer situationer där bevisvårigheter hindrar en lagföring för ett brott som tar sikte på hedersrelaterad brottslighet. Men bevisvårigheterna kan inte anses vara så framträdande jämfört med

Prop. 2021/22:138 liknande brottslighet att det bör utgöra ett skäl för att avstå från att införa en lagstiftning som är avsedd att utgöra en åtgärd för att möta ett allvarligt problem i samhället. Regeringen instämmer således inte i *Hovrätten för Västra Sveriges* farhåga om att bevisvärigheterna skulle leda till att lagstiftningen motverkar sitt syfte. Vidare ska signalvärdet av lagstiftningen inte underskattas. När det gäller hedersrelaterad brottslighet, som kan vara socialt accepterad i det sammanhang i vilken den utövas och stöddas av t.ex. gärningspersonens och den förtrycktas familj och släkt, kan värdet av att uttryckligen markera att det handlar om en oacceptabel företeelse i samhället vara större än för andra brottstyper. Den normerade effekt som en särskild kriminalisering medför borde även på sikt kunna bidra till minskad förekomst och kan underlätta för de brottsoffer som tar sig mod och anmäler brott. Ett särskilt brott som uttryckligen tar sikte på hedersrelaterat våld och förtryck kan därför förväntas utgöra en värdefull del i arbetet mot förekomsten av detta.

Det har förvisso nyligen införts en särskild straffskärpningsgrund för brott som begås med hedersmotiv. Införandet av en ny straffbestämmelse skulle dock ta sikte på den upprepade utsattheten och således med tydlighet visa att hedersrelaterad brottslighet inte kan accepteras av lagstiftaren eller samhället. Precis som när fridskränkingsbrotten infördes handlar det också om att beakta det straffvärda i ett upprepat och systematiskt kränkande handlande, som i och för sig kan utgöras av relativt lindriga gärningar. När dessa gärningar blir ett led i en upprepad kränkning, eller en del av ett trakasserande mönster mellan ojämlika parter, finns det risk för att det samlade beteendets straffvärde inte får fullt genomslag vid lagföringen. Ett särskilt brott, med fridskränkingsbrotten som förebild, skulle avhjälpa detta.

Det är därför regeringens uppfattning att det finns ett behov av att ytterligare markera mot hedersrelaterat våld och förtryck och att detta bör ske genom att det införs ett nytt brott som tar sikte på upprepat hedersrelaterat våld och förtryck mot en person.

Tillkännagivande om en särskild brottskod

Riksdagen har tillkännagett för regeringen det som utskottet anför om en särskild brottskod för brott med hedersmotiv (bet. 2017/18:JuU1 punkt 46, rskr. 2017/18:92). I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet gjordes bedömningen att särskilda brottskoder för brott med hedersmotiv inte bör införas. Regeringen bedömde mot den bakgrunden att tillkännagivandet var slutbehandlat. (Se prop. 2019/20:131 s. 58–59.) Riksdagen ansåg därefter att tillkännagivandet inte kunde anses vara slutbehandlat genom att regeringen avstått från att ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att införa nya brottskoder för brott med hedersmotiv och inte avsåg att vidta några ytterligare åtgärder med anledning av tillkännagivandet. Riksdagen ansåg därför att punkten alltjämt borde stå öppen. (Bet. 2020/21:Ku21 s. 61 och 68.)

För att ta fram statistik om bl.a. anmälda brott används ett system med s.k. brottskoder. Klassificeringen, som alltså bygger på brottskoder, utgår från gällande lagstiftning och görs utifrån den information som finns om ett visst brott vid anmälningstillfället. Någon klassificering utifrån motivet för brottet görs inte i brottskodsystemet. Brottskoder används av de

myndigheter inom rättsväsendet som registrerar brott, bl.a. polis, åklagare, tull, ekobrottsutredare och kustbevakare. Brottskoderna är inte reglerade i lag eller förordning utan är något som Brottsförebyggande rådet tar fram utifrån den befintliga straffrättsliga regleringen och olika myndigheters verksamhetsbehov. Av propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet framgår att det är vanskligt från ett tillförlighets- och kvalitetsperspektiv att basera brottskoder på gärningsmannens motiv samt att det skulle medföra att en större mängd brottskoder skulle behöva införas (prop. 2019/20:131 s. 59). Genom införandet av det nu föreslagna hedersförtrycksbrottet (se under avsnitt 4.3 nedan) kommer upprepad brottslighet som begås med ett hedersmotiv att ges en egen brottskod. Det innebär alltså att det kommer finnas statistik om bl.a. anmälningar av och lagföringar för det brottet. Därtill finns redan brottskoder för bl.a. straffbestämmelserna om äktenskapstvång, vilseledande till äktenskapsresa och barnäktenskapsbrott. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att tillkännagivandet nu kan anses slutbehandlat.

4.3 Straffbestämmelsens utformning

Regeringens förslag: En ny straffbestämmelse ska införas i 4 kap. brottsbalken. Bestämmelsen ska omfatta den som begår brottsliga gärningar mot någon enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. brottsbalken eller enligt 24 § lagen om kontaktförbud med ett motiv att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder. En förutsättning för straffansvar är också att var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.

Brottet ska betecknas *hedersförtryck*. Straffet ska vara fängelse i lägst ett och högst sex år.

Regeringens bedömning: Allmänna regler om preskription bör gälla.

Utredningens förslag och bedömning stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår att brottet ska betecknas hedersbrott, att brottet ska placeras i 4 kap. 4 b § brottsbalken, att förolämpning ska omfattas av brottskatalogen och att minimistraffet ska vara fängelse i nio månader. I enlighet med uppdraget lämnas dock ett förslag om att straffminimum ska vara ett år. Utredningens förslag har också en delvis annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat i fråga om utformningen av det nya brottet. När det först gäller utredningens bedömning att konstruktionen bör likna straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning instämmer de flesta remissinstanser i det. *Åklagarmyndigheten* framhåller att den nya straffbestämmelsen bör följa samma konstruktion och innehålla samma brottskatalog som fridskränkingsbrotten. *Kvinnors Nätverk* ställer sig dock tveksam till utredningens bedömning eftersom hedersrelaterat våld och förtryck skiljer sig från annat våld genom dess kollektiva karaktär vilket gör brottsoffret särskilt utsatt. *Varken Hora eller Kuvad* framhåller också att det finns

Prop. 2021/22:138 viktiga skillnader, bl.a. att det sker i ett större och mer varierat mönster, att det ofta involverar fler gärningspersoner och att utsattheten i många fall pågår under en längre tid. Liknande synpunkter förs fram av *Länsstyrelsen i Östergötlands län* och *Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime*.

I fråga om ärekränkingsbrotten bör ingå i brottskatalogen är *Länsstyrelsen i Östergötlands län* positiv men anser att det är problematiskt, i de fall då målsäganden är myndig, att det främst handlar om s.k. angivelsebrott. *Åklagarmyndigheten* är tveksam till om det finns tillräckliga skäl att låta ärekränkingsbrotten ingå i brottskatalogen. *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige* avstyrker utredningens förslag i denna del eftersom de inte anser att förtal är ett sådant brott som normalt begås inom ramen för en hederskontext. *Varken Hora eller Kuvad* efterfrågar en bredare brottskatalog.

När det gäller begreppet heder godtar majoriteten av remissinstanserna utredningens definition. Bland andra *Sveriges advokatsamfund* och *Åklagarmyndigheten* framhåller att begreppet bör motsvara definitionen i straffskärpningsgrunden. *Stockholms universitet* anser däremot att det är vaga rekvisit som lämnar ett tämligen stort tolkningsutrymme och att detta medför betydande tillämpningssvårigheter. *Svea hovrätt* ifrågasätter starkt om det är lämpligt att använda samma brottsrekvisit som i en straffskärpningsgrund mot bakgrund av legalitetsprincipens krav på begriplighet, tillgänglighet och precision. *Hovrätten för Västra Sverige* anser att rekvisitet heder bör definieras och tillämpas på samma sätt som den särskilda straffskärpningsgrunden och att det därmed inte borde stå ”i syfte”. Även *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige* och *Tjejers rätt i samhället* för fram liknande synpunkter.

Flera remissinstanser, bl.a. *Helsingborgs tingsrätt*, *Stockholms universitet*, *Svea hovrätt* och *Örebro universitet*, har synpunkter på att det måste föreligga ett avsiktssuppsåt i fråga om hedersmotivet och pekar särskilt på att det kommer medföra betydande bevissvårigheter. Även *Hovrätten för Västra Sverige* menar att det kan vara svårt att bevisa att en gärning har utförts med ett visst motiv och att det inte kommer att räcka med att åklagaren på ett mer allmänt plan kan visa på en hederskontext. *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige*, *Tjejers rätt i samhället* och *Umeå tingsrätt* för fram liknande synpunkter.

Vissa remissinstanser, *Kvinnors Nätverk*, *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, *Socialstyrelsen* och *Stockholms universitet*, anser att den kollektiva aspekten måste bli mer framträdande i straffbestämmelsen eller i vart fall behandlas mer ingående. *Tjejers rätt i samhället* anser att exempelvis mödrar som är passiva men låter allvarlig brottslighet utföras med deras goda minne borde omfattas av straffbestämmelsen.

Umeå tingsrätt framför att det kollektiva våldet som straffbestämmelsen vill komma åt bara träffar de parallella samhällen som har egna normer och sanktioner som kretsar kring heder, och att brottslighet som begås i kriminella nätverk, i sekter eller andra små samhällen, t.ex. Knutby, inte omfattas, och att detta kan medföra en risk för att tillämpningen blir diskriminerande och strider mot regeringsformen. *Riksförbundet för sexuell upplysning* för fram liknande synpunkter.

När det gäller lagtexten framför *Kvinnofronten* att det borde stå ”föreställning om heder” och inte ”heder”. *Riksförbundet för sexuell upplysning* anser att det faktum att hedersbrottet ska vara lex specialis till

fridskränkingsbrotten bör framgå direkt av lagtexten. *Polismyndigheten* anser att lagtexten bör harmoniseras än mer med fridskränkingsbrotten och föreslår en sådan utformning. *Tjejers rätt i samhället* framför att det inte behöver vara fråga om ”en” persons, familjs, släkts eller annan liknande grupps heder som ska bevaras eller återupprättas utan att det kan vara ”en eller flera” personers, familjers eller släkters heder. *Svea hovrätt* lämnar ett eget förslag till lagtext som inriktar sig på ”ett påtvingat kulturellt eller religiöst betingat levnadssätt”. *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter* efterlyser förtydligande av vad som avses med ”annan liknande grupp” och pekar särskilt på att hbtqi-personer blir utsatta för brott med hedersmotiv inom andra grupper såsom kristna frireligiösa grupper.

Helsingborgs tingsrätt ifrågasätter utredningens bedömning att allmänna principer om brottskonkurrens skulle innebära att hedersbrottet har företräde framför fridskränkingsbrotten. Även *Hovrätten för Västra Sverige* ifrågasätter utredningens resonemang om *lex specialis* och pekar på att allmänna principer om brottskonkurrens inte hjälper eftersom det inte går att säga att hedersrekvisitet är mer specialiserat än närståenderekvisitet.

I fråga om minimistrafte instämmer majoriteten av remissinstanserna i utredningens bedömning. Ett antal remissinstanser, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Länsstyrelsen i Norrbottens län*, *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, *Nässjö kommun*, *Polismyndigheten*, *Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime* och *Västra Götalandsregionen*, invänder mot utredningens bedömning och anser att minimistrafte bör höjas till ett års fängelse. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* ställer sig bakom bedömningen under förutsättning att de av utredningen föreslagna ändringarna i lagen om rättsintyg i anledning av brott och offentlighets- och sekretesslagen blir av, i annat fall bör minimistrafte höjas till ett års fängelse. *Botkyrka kommun* framhåller att straffskalan bör vara densamma som för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.

Hovrätten för Västra Sverige anser att valet av rubricering av en gärning som hedersbrott alltid ska utesluta en tillämpning av den särskilda straffskärpningsgrunden. *Helsingborgs tingsrätt* väcker frågan om det går att utesluta att gärningar som rubriceras som hedersbrott kommer få ett lägre straffvärde än om samma gärningar rubricerades som fridskränkingsbrott och den särskilda straffskärpningsgrunden används. *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter* efterfrågar ett förtydligande av förhållandet till den särskilda straffskärpningsgrunden för hatbrott.

Origo anser inte att brottet bör benämnas hedersbrott eftersom det redan i dag finns brottsliga handlingar som begås med hedersmotiv och som följaktligen är hedersbrott.

När det gäller frågan om preskription instämmer majoriteten av remissinstanserna i utredningens bedömning. Några remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Kvinnors Nätverk*, *Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum)*, *Länsstyrelsen i Östergötlands län* och *Malmö kommun*, anser dock att preskriptionstiden kommer få stora konsekvenser för barn och unga som lever i en hedersrelaterad kontext, bl.a. för att det krävs viss mognad och kunskap att ifrågasätta och reagera mot sin situation och i många fall gå

Prop. 2021/22:138 emot sin egen familj. *Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime* anser att preskriptionstiden bör förlängas till 20 år. *Varken Hora eller Kuvad* anser att preskriptionstiden bör avskaffas helt för barn under 18 år, som för våldtäkt och könsstympning av barn.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Förhållandet till fridskränkingsbrotten

År 1998 infördes straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning i 4 kap. 4 a § brottsbalken. Införandet utgjorde ett viktigt led i kvinnofridsreformen och syftade till att ytterligare markera allvaret i sådan brottslighet som riktar sig mot personer i nära relationer och som präglas av att den sammantaget är avsedd att systematiskt kränka den utsatta personen. Brottskonstruktionen innebär att domstolen ska döma för ett fridskränkingsbrott i stället för de brott som de enskilda gärningarna innefattar, om gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Avsikten med regleringen har således varit att markera allvaret i sådan brottslighet som riktar sig mot personer i nära relationer och som präglas av att den sammantaget systematiskt kränker den utsatta personen. Genom en strängare straffskala än vad som gäller för de enskilda brotten skulle en generell höjning av straffvärdet åstadkommas för sådana var för sig relativt lindriga gärningar.

Enligt utredningens bedömning bör det särskilda brottet avseende hedersförtryck utformas på ett sådant sätt att det inte uppstår för stora skillnader mellan hedersrelaterade gärningar och sådana gärningar som kan utgöra fridskränkingsbrott. Regeringen instämmer i den bedömningen, liksom de flesta remissinstanser. En utgångspunkt bör därför vara att det nya brottet ska utformas med fridskränkingsbrotten som förebild. Det innebär också att i de delar där konstruktionen eller rekvisiten helt överensstämmer, kan ledning hämtas från förarbetsuttalanden som gjorts och praxis som utvecklats för fridskränkingsbrotten. Samtidigt anser regeringen, liksom *Länsstyrelsen i Östergötlands län* m.fl., att det finns vissa viktiga skillnader mellan hedersrelaterad brottslighet och våld i nära relation. Dessa skillnader gör att det finns skäl att särskilt överväga om det rekvisit i fridskränkingsbrotten som tar sikte på att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla bör överföras till det nya brottet. Regeringen återkommer till det under rubriken De särskilda rekvisiten i fridskränkingsbrotten.

Vilka gärningar bör omfattas av straffbestämmelsen?

När det först gäller vilka brottsliga gärningar som bör ingå i det särskilda brottet avseende hedersförtryck gör utredningen bedömningen att brottskatalogen bör överensstämma med den som gäller för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Vidare föreslår utredningen att också ärekränkingsbrotten, dvs. förtal, grovt förtal och förolämpning, ska läggas till och därmed omfattas av både fridskränkingsbrotten och den nya straffbestämmelsen om hedersförtryck.

En utgångspunkt när fridskränkingsbrotten infördes var att de skulle omfatta sådana gärningar som typiskt sett kan ingå i en kränkning av en närstående person och som typiskt sett utgör ett direkt angrepp på den personliga integriteten. Från början innebar det att brott mot liv och hälsa (3 kap. brottsbalken), brott mot frihet och frid (4 kap.) och sexualbrott (6 kap.) omfattades. År 2013 lades även skadegörelsebrott (12 kap.) och överträdelse av kontaktförbud (24 § lagen [1998:688] om kontaktförbud) till i uppräkningsbrotten av de brott som en grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning kan omfatta. Sedan den 1 januari 2022 kan även förtal och grovt förtal (5 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken) ingå i en fridskränkning.

I propositionen Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer gjorde regeringen bedömningen att samma skäl som talar för att inkludera förtalsbrotten i fridskränkingsbrotten även gäller för förolämpning, men att de restriktiva förutsättningarna som gäller för allmänt åtal i 5 kap. 5 § brottsbalken gör att det ganska sällan finns förutsättningar för åklagaren att inom ramen för en förundersökning avseende fridskränkingsbrott väcka åtal för förolämpning. Det föreslogs därför inte att förolämpning skulle läggas till i brottskatalogen. Däremot angavs att regeringen i ett annat sammanhang skulle överväga om möjligheten för åklagare att väcka allmänt åtal för förolämpning bör utvidgas. (Se prop. 2020/21:217 s. 19). Mot den bakgrunden gavs, den 29 oktober 2021, en utredare i uppdrag att bl.a. se över en sådan utvidgning (se uppdraget Straffansvar för psykiskt våld, Ju2021/03756).

Regeringen instämmer i utredningens bedömning att sådana gärningar som ingår i en grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning även bör omfattas av ett särskilt brott för hedersförtryck. Vissa remissinstanser invänder mot att ärekränkingsbrotten föreslås ingå, bl.a. är *Åklagarmyndigheten* tveksam till om det finns tillräckliga skäl. Dessa invändningar har bemötts i den nyss nämnda propositionen. Regeringen ser inte skäl att nu göra en annan bedömning. Det innebär att brottskatalogen bör motsvara fridskränkingsbrotten i sin helhet vilket alltså innebär att också förtal och grovt förtal bör ingå. *Varken hora eller kuvad* anser att brottskatalogen bör utvidgas än mer. Det finns dock varken skäl eller beredningsunderlag för att göra en sådan utvidgning i detta lagstiftningsärende.

I lagrådsremissen görs bedömningen att såväl försök, förberedelse och stämpling liksom anstiftan och medhjälp till brott som ingår i brottskatalogen kan ingå i det särskilda brottet för hedersförtryck. *Lagrådet* framför vissa invändningar mot den bedömningen. När det först gäller anstiftan och medhjälp anser Lagrådet att det kan ifrågasättas om bedömningen har stöd i lagtexten, eftersom den som begår anstiftan eller medhjälp till brott knappast kan anses begå brottsliga gärningar enligt de utpekade kapitlen i brottskatalogen utan i stället brott enligt 23 kap. brottsbalken.

Regeringen gör bedömningen att det finns goda skäl för att såväl anstiftan som medhjälp till brott ska kunna ingå i en dom för hedersförtryck. Det kan i och för sig hävdas att de brott som brottskatalogen hänvisar till kompletteras av 23 kap. 4 § brottsbalken, som ju är generellt tillämplig och inte kräver några särskilda stadganden med innehåll att anstiftan eller medhjälp till vissa brott ska vara straffbelagt.

Prop. 2021/22:138 Ytterst blir det en fråga för rättstillämpningen att uttolka rättsläget i detta avseende. Det är dock viktigt att det straffbelagda området är tydligt. Det talar för att rättsläget bör klargöras genom lagstiftning. Det finns dock inte underlag för att göra det inom ramen för detta lagstiftningsärende. Regeringen får därför återkomma till frågan i ett annat lämpligt sammanhang.

Även när det gäller försök, förberedelse och stämpling till brott anser Lagrådet att regeringens bedömning inte är självklar, men konstaterar att bedömningen har visst stöd i lagtexten och i tidigare förarbeten (se prop. 2012/13:108 Förstärkt straffrättsligt skydd vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning s. 15). Trots att rättsläget i denna del inte framstår som lika osäkert kan det finnas anledning, på samma sätt som gäller för anstiftan och medhjälp, att överväga att klargöra rättsläget genom lagstiftning.

Inget närståenderekvisit

Straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning innehåller ett närståenderekvisit som innebär att brottet måste ha begåtts mot en närstående eller tidigare närstående person. Närståendekretsen är relativt snäv. Hedersrelaterat våld och förtryck utövas emellertid inte bara inom en familj utan även inom släkten. Det kan exempelvis handla om en avlägsen släkting som aldrig har bött tillsammans med brottsoffret. Det är således inte alltid säkert att gärningspersonen skulle ingå i den relativt snäva närståendekrets som omfattas av närståendebegreppet i fridskränkingsbrotten. Regeringen instämmer därför i utredningens bedömning att det inte bör införas något närståenderekvisit, vilket ingen remissinstans heller invänt mot.

De särskilda rekvisiten i fridskränkingsbrotten

För att en gärningsperson ska kunna dömas för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning är det inte tillräckligt att flera brottsliga gärningar har begåtts. Var och en av gärningarna måste dessutom ha utgjort led i en upprepad kränkning av brottsoffrets integritet. Vidare måste gärningarna ha varit ägnade att allvarligt skada brottsoffrets självkänsla. Medan det förstnämnda rekvisitet tar sikte på brottslighetens frekvens och intensitet tar det sistnämnda rekvisitet närmast sikte på en kvalificering av de aktuella gärningarna. Utredningen bedömer att båda dessa särskilda rekvisit bör finnas med även i den nya straffbestämmelsen om hedersförtryck. Ingen remissinstans invänder mot den bedömningen.

När det först gäller rekvisitet om att var och en av gärningarna måste ha utgjort led i en upprepad kränkning av brottsoffrets integritet gör regeringen följande bedömning. Med upprepad kränkning avses gärningar som tar sikte på den personliga integriteten och som sker vid upprepade tillfällen (se prop. 1997/98:55 Kvinnofrid s. 133). Syftet är att hänsyn ska kunna tas till den utsatta personens hela situation och det valda uttrycket ”upprepad kränkning” medger att hänsyn tas till omständigheterna i det enskilda fallet. Att närmare precisera vad som för olika fall ska anses ligga i rekvisitet upprepad kränkning har ansetts vara en uppgift som i första hand bör överlämnas till rättstillämpningen. (Se prop. 1998/99:145 Ändring av fridskränkingsbrotten s. 12.) Hur många kränkningar som

krävs för att kränkningen ska anses som upprepad bör dock bedömas med utgångspunkt i gärningarnas karaktär. Ju allvarligare gärningen är, desto färre gärningar bör det krävas för att kränkningen ska anses som upprepad. (Se prop. 1997/98:55 s. 133.) Regeringen instämmer i utredningens bedömning att rekvisitet bör återfinnas även i den nya straffbestämmelsen om hedersförtryck. Regeringen instämmer även i *Polismyndighetens* synpunkt om behovet av ytterligare harmonisering med fridskränkningssbrotten när det gäller lagtexten i denna del och anser därför, i likhet med myndigheten, att det borde stå "personens integritet" i stället för "den utsattes integritet" samt att ett tillägg att de brottsliga gärningarna ska begås "mot en person" bör göras i lagtexten (jfr 4 kap. 4 a § brottsbalken).

Att gärningarna ska vara ägnade att allvarligt skada brottsoffrets självkänsla innebär att det uppställs ett krav på en viss kvalificering av de brottsliga gärningarna. Av förarbetena till fridskränkningssbrotten framgår att de flesta brott i brottskatalogen typiskt sett innebär att självkänslan hos den utsatta personen skadas, men att det dock krävs att självkänslan skadas allvarligt. När det gäller lindrigare brott kan det t.ex. ske genom att gärningarna ingår i ett mönster som sammantaget leder till att den kränkta personen bryts ner. Av uttrycket "ägnade att" följer vidare att det är tillräckligt att gärningarna typiskt sett leder till att självkänslan skadas allvarligt. Det behöver alltså inte i det enskilda fallet bevisas att personens självkänsla verkligen har skadats allvarligt. (Se samma prop. s. 133.)

Remissinstanserna för inte fram några invändningar mot utredningens förslag att rekvisitet att skada brottsoffrets självkänsla ska föras in även i den nya straffbestämmelsen om hedersförtryck. Utredningen berör inte frågan mer ingående, men konstaterar att rekvisitet kan ha effekten att oaktsamhetsbrott inte kan anses ingå i ett fridskränkningssbrott. Det förtjänar dock att framhållas att till skillnad mot fridskränkningssbrotten kommer, som framgår under rubriken Hedersbegreppet, straffbestämmelsen om hedersförtryck att innehålla ett rekvisit om att brottsligheten ska ha begåtts med ett hedersmotiv. Det torde i praktiken vara mycket ovanligt att ett sådant motiv kan anses föreligga i förhållande till ett oaktsamhetsbrott. Vidare kan det förutsättas att ett liv i en miljö och kontext där hedersrelaterat våld och förtryck förekommer typiskt sett innebär en allvarlig skada av självkänslan. I de allra flesta fall kommer därför rekvisitet redan vara uppfyllt med anledning av att det finns ett hedersmotiv. Det kan således ifrågasättas hur stort behovet är av att föra över det rekvisitet till straffbestämmelsen om hedersförtryck. I lagrådsremissen gjordes också bedömningen att rekvisitet inte behövde tas med i straffbestämmelsen. *Lagrådet* framför dock betänkligheter över detta och anser att rekvisitet medger en bedömning av det sammantagna allvaret i gärningarna. När det handlar om upprepade lindriga gärningar med ett mycket begränsat straffvärde kan problemen, enligt *Lagrådet*, bli påtagliga mot bakgrund av det höga minimistraff som föreslås för hedersförtryck. *Lagrådet* anger som exempel ett antal ofredanden eller några fall av ringa skadegörelse, där straffvärdet sammantaget når upp till fängelseminimum (fängelse 14 dagar), eller eventuellt inte ens till fängelsenivå. *Lagrådet* anser att det inte är rimligt att hedersmotivet ska ha en sådan stark straffvärdehöjande faktor i dessa fall och menar att det är nödvändigt med en ytterligare avgränsande brottsförutsättning. Mot

Prop. 2021/22:138 bakgrund av den konstruktion och den straffskala som brottet har getts i lagrådsremissen avstyrker därför Lagrådet förslaget.

Hedersrelaterat våld och förtryck kan få svåra konsekvenser för dem som utsätts, oavsett gärningarnas allvar. Det handlar om en särskild utsatthet, där gärningspersonerna ofta är de som egentligen har till uppgift att skydda brottsoffret men i stället begår brott mot honom eller henne. Till skillnad mot våld i nära relation fördömer omgivningen inte alltid de handlingar som gärningspersonen utövat, utan de stöds ofta av familjen och släkten. Det är därför rimligt att hedersmotivet får en tydlig påverkan på straffvärdet. Regeringen godtar dock Lagrådets uppfattning att det kan vara lämpligt med ett ytterligare begränsande rekvisit. Enligt regeringen kan det nämligen finnas vissa rena undantagsfall där ett mindre antal mycket lindriga gärningar har begåtts och där ett begränsande rekvisit kan ge utrymme för en mer nyanserad bedömning och medföra en mer ändamålsenlig rättstillämpning. Regeringen anser därför att rekvisitet, som tar sikte på att gärningarna ska ha varit ägnade att allvarligt skada den utsattes självkänsla, och som återfinns i fridskränkingsbrotten bör tas in i den nya straffbestämmelsen om hedersförtryck.

Hedersbegreppet

Den 1 juli 2020 infördes en ny särskild straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § brottsbalken som innebär att det som en försvärande omständighet vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grups heder. Straffskärpningsgrunden syftar till att förtydliga och markera att brott med hedersmotiv har ett högre straffvärde än likartad brottslighet som inte har ett sådant motiv. Hedersmotivet behöver inte ha varit det enda eller ens det huvudsakliga motivet för brottet för att bestämmelsen ska kunna tillämpas utan det räcker med att ett motiv för brottet varit hänförligt till heder. (Se prop. 2019/20:131 s. 104.)

Med begreppet heder avses sådan kollektivt präglad heder som kännetecknas av starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar och att familjens eller släktens anseende, ställning eller liknande är beroende av de individuella medlemmarnas handlande, t.ex. kvinnliga medlemmars kyskhets och oskuld samt deras faktiska och påstådda beteende i förhållande till sådana ideal (se samma prop. s. 37). Med att bevara eller återupprätta träffas såväl brott vilka begås för att motverka att hedern skadas eller förloras som brott vilka begås när hedern redan anses skadad eller förlorad, dvs. i efterhand i syfte att återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grups anseende (se samma prop. s. 105). Med annan liknande grups heder avses etniska, kulturella och religiösa grupper (se samma prop. s. 37).

Utredningen utvecklar begreppen återupprätta och bevara hedern något. Med att återupprätta hedern bör förstås främst gärningar som begås för att manifestera att en sanktion verkställs mot brottsoffret som, inom ramen för hederskontexten, anses ha begått en otillåten gärning. Att bevara hedern handlar om, sett från gärningspersonens perspektiv, förebyggande åtgärder. Det kan t.ex. vara att se till att en dotter inte har en speciell relation som är otillåten inom ramen för hederskulturen. En åtgärd för att förhindra detta kan vara att förbjuda dottern att över huvud taget träffa

pojkar. Det kan i sin tur innefatta ett förbud för dottern att gå på bio eller vistas i offentliga miljöer där familjen eller släkten inte kan utöva kontroll över henne. Det kan också innefatta krav på viss klädsel eller liknande. (Se SOU 2020:57 s. 178–179.)

När det gäller vad som ska avses med att återupprätta hedern anser *Lagrådet* att situationer där den bestraffande uppfattar det så att det varken är möjligt att bevara eller att återupprätta hedern, eftersom den av honom eller henne uppfattas som en gång för alla förlorad, riskerar att falla utanför tillämpningsområdet för den föreslagna straffbestämmelsen. Enligt regeringens mening borde det dock även i dessa situationer kunna finnas underlag för att göra bedömningen att gärningarna begås med motivet att återupprätta hedern. Gärningspersonens handlande bör t.ex. kunna betraktas som ett sätt att inför andra visa att åtgärder vidtas för att återupprätta den heder som anses ha gått förlorad genom brottsoffret handlande.

Utredningen gör bedömningen att mycket starka skäl talar för att definitionen av heder i den nya straffbestämmelsen bör överensstämma med den i den särskilda straffskärpningsgrunden. En klar majoritet av remissinstanserna instämmer i denna bedömning. *Sveriges advokatsamfund* och *Åklagarmyndigheten* är några av de remissinstanser som framhåller att definitionen bör överensstämma för både tydlighetens och enhetlighetens skull. *Svea hovrätt* ifrågasätter dock om det är lämpligt att använda samma brottsrekvisit som i en straffskärpningsgrund mot bakgrund av legalitetsprincipen, och *Stockholms universitet* anser att det är vaga rekvisit med tämligen stort tolkningsutrymme.

När det gäller frågan om att införa ett rekvisit avseende heder i den nya straffbestämmelsen som motsvarar det som finns i den särskilda straffskärpningsgrunden gör regeringen följande bedömning. Legalitetsprincipen är fastlagd i 1 kap. 1 § brottsbalken (se också bl.a. 2 kap. 10 § regeringsformen och artikel 7 i europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna). Den innebär primärt att ingen kan straffas för en gärning som inte utgjorde brott (inte var straffbelagd) när den begicks. Man brukar tala om att legalitetsprincipen innehåller ett föreskriftskrav, ett analogiförbud och ett förbud mot retroaktiv strafflagstiftning. Legalitetsprincipen fungerar som en garanti för rättssäkerheten genom att den ställer krav på lagstiftningen som innebär att den enskilde ska kunna förutse när han eller hon kan bli föremål för straffrättsligt ingripande. I detta ligger också ett s.k. obestämdhetsförbud, som innebär att ett straffbud måste vara i rimlig grad bestämt till sin utformning. Straffbestämmelser måste vara begripliga och i tillräcklig grad tydliga. Det innebär inte något förbud mot att i lagtext använda begrepp som inte är helt entydiga och vars innebörd utvecklas i takt med att förändringar sker i samhället. En allmän utgångspunkt bör vara att språket i straffbestämmelsen är så pass tydligt att det finns goda förutsättningar för den enskilde att förutse om ett visst handlande eller en viss underlåtenhet är straffbar eller inte.

När den särskilda straffskärpningsgrunden infördes ansågs det inte vara nödvändigt att i det lagstiftningsärendet uttryckligen definiera begreppet heder, men det framfördes samtidigt att begreppen heder och hedersrelaterad brottslighet får anses vara etablerade i sådan utsträckning att det står tillräckligt klart vilka fall som kommer omfattas av den

Prop. 2021/22:138 särskilda straffskärpningsgrunden (se prop. 2019/20:131 s. 37–38). Som *Svea hovrätt* framför bör det ställas högre krav på precision och förutsebarhet vid utformningen av en straffbestämmelse än en särskild straffskärpningsgrund. Även om begreppet heder alltså inte har någon entydig innebörd måste det dock beaktas att hedersrelaterat våld och förtryck har uppmärksammats alltmer under senare tid. Förståelsen och kunskapen om problemet har därmed också ökat. Införandet av den särskilda straffskärpningsgrunden måste också anses ha bidragit till en sådan utveckling (se exempelvis Göta hovrätts dom meddelad den 22 juli 2021 i mål nr B 1341–21 och Hovrätten för Västra Sveriges dom den 10 januari 2020 i mål nr B 4917–19). Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten arbetar även aktivt med frågan. Exempelvis har Åklagarmyndigheten numera särskilt utpekade hedersåklagare och en särskild ämnesspecialist på området. Mot bakgrund av denna utveckling anser regeringen att vad som avses med begreppet heder numera är så tydligt att det inte kan anses stå i strid med legalitetsprincipens krav på bestämdhet att införa det som ett rekvisit i en straffbestämmelse.

Umeå tingsrätt och *Riksförbundet för sexuell upplysning* anför att det finns en risk för diskriminering av vissa grupper mot bakgrund av utformningen av straffbestämmelsen i denna del. Samma synpunkter framfördes när den särskilda straffskärpningsgrunden infördes och regeringen ansåg inte då att utformningen av lagstiftningen stod i strid med regeringsformen (se prop. 2019/20:131 s. 34). Av regeringsformen framgår att det allmänna ska motverka diskriminering och beakta allas likhet inför lagen. Därtill får lag eller annan föreskrift inte missgynna någon på grund av exempelvis etniskt ursprung. I detta sammanhang kan även det s.k. generalitetskravet nämnas, vilket kan sägas utgöra en rättsstatlig princip. Kravet innebär att en kriminalisering inte får avse enskilda fall eller personer, utan måste vara generell, dvs. avse brottstyper. Det medför emellertid inte något hinder mot att vissa straffbud i praktiken kommer att träffa främst vissa grupper. Inte heller i ett påföljds-sammanhang kan generalitetskravet anses medföra ett förbud mot en reglering som endast träffar vissa personer eller grupper, i detta fall sådana som utifrån hedersnormer begår brott. Regeringen ser därför inte att straffbestämmelsen riskerar att strida mot regeringsformen.

I lagrådsremissen utformades lagtexten beträffande hedersrekvisitet i linje med utredningens förslag. Det föreslogs därför att ett syfte med gärningarna skulle vara att återupprätta eller bevara hedern. Som skäl för bedömningen angavs att uttrycket syfte passade bättre i en straffbestämmelse än uttrycket motiv som används i den särskilda straffskärpningsgrunden. *Hovrätten för Västra Sverige* framför att uttrycket syfte är mindre lämpligt rent språkligt eftersom ett syfte implicerar att något kan uppnås medan ett motiv inte har den implikationen. Att, som föreslogs i lagrådsremissen, använda begreppet syfte innebär i och för sig inte att samhället ställer sig bakom gärningspersonens subjektiva uppfattning. Det handlar alltså om vad gärningspersonen har för avsikt. Men som *Lagrådet* framför finns det en vikt av enhetlighet och motiv kan uppfattas vara ett något bredare begrepp än begreppet syfte. Lagtexten bör därför justeras i enlighet med detta. Det bör också tydligare framgå av lagtexten att det räcker med att upprätta eller bevara hedern har varit ”ett” motiv för gärningarna, det behöver alltså inte

ha varit det enda motivet. Ett sådant klagande innebär att straffbestämmelsen stämmer överens med den särskilda straffskärpningsgrunden och dess tillämpningsområde (se prop. 2019/20:131 s. 104).

En annan invändning som framförs av några remissinstanser, bl.a. *Helsingborgs tingsrätt*, *Stockholms universitet* och *Svea hovrätt*, är att avsiktsuppsåtet kommer att medföra betydande bevisvårigheter. Det stämmer förvisso att det ska finnas ett kvalificerat uppsåt hos gärningspersonen och att det inte är tillräckligt med likgiltighetsuppsåt. Det uppställs dock inget krav på att motivet har varit det enda eller ens det huvudsakliga, utan det ska ha varit ett av motiven för gärningarna. För åklagarens del innebär det att han eller hon måste lägga fram bevisning som styrker avsikten, exempelvis att målsäganden har levt i en hederskontext och att den som utfört gärningen gjorde det för att bevara eller återupprätta hedern. I de flesta fall borde inte det föranleda bevisvårigheter som går utöver vad som är fallet i andra liknande brottmål. Att leva i en hedersrelaterad miljö innebär att tillvaron genomsyras av det hedersrelaterade våldet och förtrycket. Det handlar om en kontroll av exempelvis klädsel, vänner och utbildning. En kunskap om hedersproblematiken medför per automatik att den bevisning som förs för att bevisa avsikten också blir lättare att värdera. De bevisvårigheter som vissa remissinstanser befarar bör därför inte överdrivas.

Det lämnas en rad synpunkter på lagtextens utformning. Vad gäller *Kvinnofrontens* invändning om att det borde stå ”föreställning om heder” och inte ”heder” så är det en fråga som har behandlats av regeringen när den särskilda straffskärpningsgrunden om hedersmotiv infördes (se prop. 2019/20:131 s. 36). Det finns inte skäl att se det som att begreppet heder legitimerar hederstänkande och regeringen ser inte heller skäl att nu göra en annan bedömning än den som gjordes när straffskärpningsgrunden infördes. Lagtexten bör därför inte ändras till ”föreställning om heder”. Regeringen anser även, i fråga om *Tjejers rätt i samhällets* synpunkt, att lagtexten inte hindrar att en gärning utförs med motivet att återupprätta hedern i flera familjer. *Svea hovrätts* förslag till alternativ formulering, som innebär att det i stället för ett hedersbegrepp uppställs ett krav på ”att påtvinga någon ett visst kulturellt eller religiöst betingat levnadssätt”, ter sig problematisk från den aspekten att en hederskontext inte nödvändigtvis har att göra med någons kultur eller religion, utan handlar om starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar som tar sig uttryck i kontroll av främst flickor och kvinnor vilket kan förekomma oberoende av religion eller härkomst. När det gäller den kollektiva aspekten som *Kvinnors Nätverk*, *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, *Socialstyrelsen* och *Stockholms universitet* lyfter fram ger reglerna om medverkan till brott i 23 kap. 4 § brottsbalken möjlighet att döma flera medverkande för det särskilda brottet avseende hedersförtryck. Det kan således antingen handla om gärningsmannaskap/medgärningsmannaskap (tillsammans och i samförstånd), eller så kan bestämmelserna om anstiftan och medhjälp aktualiseras. När det gäller vilket uppsåt en medverkande person ska ha ansluter sig regeringen till den beskrivning av rättsläget som *Lagrådet* framför. Det bör alltså normalt räcka med att det kvalificerade uppsåtet finns hos gärningsmannen och att det för ansvar för anstiftan eller medhjälp är tillräckligt att dessa medverkande har likgiltighetsuppsåt till att det kvalificerade uppsåtet finns hos gärningsmannen. Det bör dock

Prop. 2021/22:138 framhållas att förslagen i propositionen inte innebär någon förändring av hur uppsåtsbedömningen är avsedd att göras av domstolarna. Mot bakgrund av det anförda framstår det inte heller som att det finns något stort behov av att införa särskilda medverkansbestämmelser för straffbestämmelsen om hedersförtryck. Något beredningsunderlag för en sådan förändring finns inte heller i lagstiftningsärendet.

När det gäller *Tjejers rätt i samhällets* synpunkt om underlåtenhet att avslöja eller förhindra det nu föreslagna brottet instämmer regeringen i utredningens bedömning att underlåtenhetsansvar ska begränsas till de allvarligaste brottstyperna och att ett sådant straffansvar kopplat till det nya brottet skulle innebära att även underlåtenhet att avslöja exempelvis ofredande skulle omfattas, eftersom det handlar om ett brott som består av flera enskilda brott. En sådan ordning kan inte anses lämplig.

Brottsbeteckning och straffbestämmelsens placering

När det gäller brottsbeteckning och straffbestämmelsens placering föreslår utredningen att brottet ska betecknas hedersbrott och placeras i 4 kap. 4 b § brottsbalken. *Origo* invänder mot brottsbeteckningen och framför att det redan i dag finns brottsliga handlingar som begås med hedersmotiv och som följaktligen är hedersbrott. Regeringen kan instämma i denna kritik. Förvisso är beteckningen hedersbrott både kort och beskrivande men det finns också risk för att den förvillar, dels när det gäller förhållandet till andra brott som begås med hedersmotiv, dels för att straffbestämmelsen ska omfatta upprepad brottslighet och inte ett enstaka brott. Regeringen föreslår därför att brottets beteckning i stället blir hedersförtryck. Den beteckningen fångar upp en stor del av det som straffbestämmelsen avser att omfatta samtidigt som den inte ger förespegligen om att det handlar om ett enstaka brott.

När det gäller straffbestämmelsens placering återfinns i dag straffbestämmelsen om olaga förföljelse i 4 kap. 4 b § brottsbalken. Därefter kommer straffbestämmelsen om äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott i 4 c § och vilseledande till äktenskapsresa i 4 d §. Att placera det nya brottet hedersförtryck på den plats som olaga förföljelse har i dag skulle i och för sig vara logiskt med tanke på att straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning återfinns i bestämmelsen före, dvs. i 4 kap. 4 a §. Samtidigt skulle det också vara logiskt att hedersförtrycksbrottet kommer efter andra straffbestämmelser om heder, dvs. i 4 e §. Med hänsyn till att det bör krävas relativt starka skäl för att byta placeringen på flera straffbestämmelser anser regeringen, till skillnad från utredningen, att det är lämpligare att det nya brottet placeras i en ny 4 e §.

Straffskalan

Utredningen föreslår att straffet för hedersförtryck ska vara detsamma som för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, vilket vid tidpunkten för utredningens betänkande var fängelse i lägst nio månader och högst sex år. I enlighet med uppdraget lämnas dock ett förslag om ett straffminimum på ett år. Från och med den 1 januari 2022 är minimistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning fängelse i ett år (se prop. 2020/21:217).

Regeringen instämmer i utredningens bedömning att straffskalorna för hedersförtrycksbrottet och fridskränkingsbrotten bör överensstämma. Ingen remissinstans invänder mot detta även om det finns synpunkter på om minimistraflet bör börja på fängelse i nio månader eller i ett år. Mot bakgrund av att minimistraflet för fridskränkingsbrotten numera är fängelse i ett år, bör samma minimistraflet gälla för det nya brottet hedersförtryck. Straffskalan ska således bestämmas till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Förhållandet till den särskilda straffskärpningsgrunden

I enlighet med vad som redovisas ovan infördes den 1 juli 2020 en ny särskild straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § brottsbalken som innebär att det som en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grups heder. Det nu föreslagna hedersförtrycksbrottet kommer ha samma definition av begreppet heder och vara utformat på samma sätt. Det innebär att om någon döms för hedersförtryck så ska inte den särskilda straffskärpningsgrunden också tillämpas. Den försvårande omständigheten har då redan beaktats genom att personen döms för brottet. Däremot kommer den särskilda straffskärpningsgrunden alltjämt fylla sitt syfte när det handlar om brott som begås med hedersmotiv och som inte utgör brottet hedersförtryck, exempelvis en misshandel.

Helsingborgs tingsrätt menar att det inte går att utesluta att gärningar som rubriceras som hedersförtryck kommer att bedömas ha ett lägre straffvärde än om samma gärningar hade rubricerats som fridskränkingsbrott och den särskilda straffskärpningsgrunden hade använts. Regeringen kan inte se att så bör bli fallet i den praktiska tillämpningen när det är fråga om brott mot närstående. Det föreslagna brottet innehåller visserligen inte förutsättningen att brottet måste ha begåtts mot en närstående person. Men i de fall det föreligger sådana omständigheter vid sidan av hedersmotivet bör det med stöd av allmänna principer för straffvärdebedömning påverka straffvärdet i höjande riktning (se bl.a. 29 kap. 1 § brottsbalken).

När det gäller den särskilda straffskärpningsgrunden för hatbrott i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken som *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter* särskilt tar upp så kan den vara tillämplig om gärningarna begåtts för att exempelvis kränka en persons trosbekännelse eller könsöverskridande identitet eller uttryck.

Konkurrensfrågor

Allmänna konkurrensregler bör tillämpas. Enligt straffbestämmelsens ordalydelse kan det framstå som att samtliga brott som omfattas av brottskatalogen ska ingå i hedersförtrycksbrottet. Precis som gäller för fridskränkingsbrotten kommer dock oftast brott som är att anse som allvarligare, dvs. har en strängare straffskala än hedersförtrycksbrottet, inte att omfattas (jfr prop. 1997/98:55 s. 80). I dessa fall ska domstolen i stället döma särskilt för det allvarligare brottet, exempelvis grov misshandel och våldtäkt. Men som *Lagrådet* framför är principerna för lösning av konkurrensproblem endast att anse som huvudregler (jfr t.ex.

Prop. 2021/22:138 bedömningen i NJA 2013 s. 397). Det innebär exempelvis att om straffskalan för det allvarligaste brottet inte skiljer sig så mycket från straffskalan för hedersförtryck skulle det i vissa fall kunna vara naturligare att inordna det allvarligare brottet som ett underbrott till hedersförtrycksbrottet, vilket skulle medföra att straffvärdet för den samlade brottsligheten i många fall kan öka väsentligt.

När det gäller det nya brottets förhållande till fridskränkingsbrotten ifrågasätter *Helsingborgs tingsrätt* och *Hovrätten för Västra Sverige* utredningens slutsats om att allmänna principer om brottskonkurrens medför att hedersförtrycksbrottet har företräde framför fridskränkingsbrotten. Förutsättningen i straffbestämmelsen om hedersförtryck, att brottsligheten har begåtts med ett hedersmotiv, gör att brottet, enligt regeringens bedömning, måste anses utgöra en så tydlig särreglering i förhållande till fridskränkingsbrotten att det förra brottet bör ha företräde. Under särpräglade omständigheter kan det förekomma att det finns anledning att döma för båda brotten. Eftersom brotten har samma straffskala bör detta i liten mån påverka straffvärdet för brottsligheten. Regeringen instämmer alltså i utredningens bedömning att hedersförtryck normalt har företräde framför fridskränkingsbrotten om rekvisiten för båda brotten är uppfyllda. Men precis som *Lagrådet* framför är det en bedömning som görs av domstolen i det enskilda fallet. Det finns därför inte skäl att förtydliga hur konkurrenssituationen ska lösas i lagtexten. I förhållande till straffbestämmelsen om olaga förföljelse har dock såväl fridskränkingsbrotten som hedersförtrycksbrottet företräde med hänsyn till den strängare straffskalan.

Preskription

Regler om preskription finns huvudsakligen i 35 kap. brottsbalken. Av 35 kap. 1 § framgår att påföljd inte får ådömas om den misstänkte inte har häktats eller fått del av åtal inom en viss tid från brottet. Hur lång preskriptionstiden är styrs av vilket straff som högst kan följa på brottet. Sett till den föreslagna straffskalan för själva brottet hedersförtryck skulle preskriptionstiden vara tio år. Precis som vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning består det föreslagna brottet hedersförtryck emellertid av ett antal självständigt straffbelagda gärningar som tillsammans konstituerar brottet hedersförtryck. Det innebär att de enskilda gärningarna preskriberas särskilt för varje gärning (jfr prop. 1997/98:55 s. 131–132). En misshandel preskriberas exempelvis efter fem år.

Enligt 35 kap. 4 § brottsbalken börjar preskriptionstiden att räknas från den dag då brottet begicks. Enligt samma bestämmelse görs dock vissa undantag. Om målsäganden är under 18 år och något av de brott som anges i bestämmelsen är för handen, exempelvis sexuellt utnyttjande av barn, ska preskriptionstiden börja räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Ingen sådan undantagsbestämmelse finns för fridskränkingsbrotten.

En del remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen*, *Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum)* och *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, anser att preskriptionstiden kommer få stora konsekvenser för barn och unga som lever i en hedersrelaterad kontext.

Det har att göra med att det krävs en viss mognad och kunskap för att kunna ifrågasätta och reagera mot sin situation, och i många fall innebär det att barnet eller den unge måste gå emot sin egen familj. Om brottsoffret anmäler finns det även risk för att han eller hon blir väldigt ensam eftersom hedersrelaterat våld och förtryck ofta sanktioneras av familjen och släkten. Så är inte fallet vid exempelvis våld i familjen, som oftast förkastas av andra i barnets eller den unges närhet. Mot den bakgrunden kan regeringen ha förståelse för de invändningar som framförs mot den ibland relativt korta preskriptionstiden. *Varken Hora eller Kuvad* anser exempelvis att preskriptionstiden bör avskaffas helt för barn under 18 år. Utredningen har dock kommit fram till att det inte finns tillräckliga skäl att frånga huvudregeln om preskription. Precis som utredningen framhåller skulle en särreglering innebära att alla de enskilda brottstyperna som konstituerar brottet hedersförtryck också skulle behöva särregleras. Preskriptionsutredningen har nyligen genomfört en större översyn av preskriptionsbestämmelserna (se SOU 2021:90 En översyn av den straffrättsliga regleringen om preskription). Beredningen av Preskriptionsutredningens förslag bör inte föregripas. Mot den bakgrunden instämmer regeringen i utredningens bedömning att allmänna regler om preskription bör gälla för det nya brottet hedersförtryck.

4.4 Domsrätt

Regeringens förslag: Det ska inte uppställas något krav på dubbel straffbarhet för att en svensk domstol ska kunna döma för brottet hedersförtryck om det begåtts utomlands.

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: En klar majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inte några invändningar mot förslaget, däribland *Botkyrka kommun, Kvinnors Nätverk, Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum), Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime, Tjejers rätt i samhället och Sveriges ambassad i Nairobi.*

Svea hovrätt avstyrker förslaget mot bakgrund av att brottet hedersförtryck inte är tillräckligt allvarligt. Hovrätten ifrågasätter också om brottet har en sådan tydlig internationell och gränsöverskridande prägel som är jämförbar med exempelvis människohandel och äktenskapstvång. *Helsingborgs tingsrätt* för fram liknande synpunkter. *Stockholms universitet* anser inte att det är helt uppenbart varför hedersförtrycksbrottet ska undantas från dubbel straffbarhet men inte fridskränkingsbrotten. *Åklagarmyndigheten* delar utredningens uppfattning att brottet hedersförtryck har en internationell prägel eftersom hedersrelaterad brottslighet är ett globalt problem, men ifrågasätter om det föreslagna brottet har en sådan gränsöverskridande karaktär såsom exempelvis kvinnlig könsstympning. Myndigheten anser också att det kommer uppstå svårmotiverade skillnader mot i första hand fridskränkingsbrotten.

Skälen för regeringens förslag: För brott som begåtts utomlands har svensk domstol behörighet enbart i vissa fall. Enligt 2 kap. 3 § brottsbalken finns behörighet när gärningspersonen har viss anknytning

till Sverige. Det handlar bl.a. om brott som begåtts av svenska medborgare, utlännningar med hemvist i Sverige och personer som efter brottet blivit medborgare eller tagit hemvist här. Enligt huvudregeln är svensk domstol dock inte behörig att döma över brott som har begåtts utanför Sverige om gärningen är fri från ansvar enligt lagen i det land där den har begåtts. Med andra ord gäller som utgångspunkt ett krav på s.k. dubbel straffbarhet (se 2 kap. 5 § brottsbalken). Det finns dock vissa undantag från kravet på dubbel straffbarhet. Det handlar bl.a. om en rad sexualbrott mot personer som inte fyllt 18 år, människohandel, äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott. Det bakomliggande syftet med avskaffandet av kravet på dubbel straffbarhet i dessa fall har huvudsakligen ansetts vara att möjligheten till bestraffning i Sverige därigenom ökar, vilket ansetts angeläget då det är fråga om brottslighet som bedömts vara av allvarlig art. (Se prop. 2020/21:204 Aggressionsbrottet i svensk rätt och svensk straffrättslig domsrätt s. 116 och prop. 2019/20:131 s. 50.)

Utredningen föreslår att hedersförtrycksbrottet undantas från kravet på dubbel straffbarhet med motiveringen att samma skäl som anfördes när brottet äktenskapstvång undantogs från kravet på dubbel straffbarhet gör sig gällande här. Utredningen pekar också särskilt på att det finns en internationell och gränsöverskridande karaktär.

De brott som är undantagna från kravet på dubbel straffbarhet är i stor utsträckning brott som är straffbelagda även utomlands och kring vilka det råder en internationell samsyn. Brottet hedersförtryck kan inte sägas omfattas av en sådan tydlig global samsyn, men det gör inte heller brottet äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott. Det skulle kunna hävdas att ett svenskt undantag från kravet på dubbel straffbarhet skulle utgöra ett obefogat och otillåtet ingrepp i andra staters suveränitet. Mot detta får emellertid vägas det skydd mot allvarliga kränkningar som kriminaliseringen syftar till. Med en internationell samsyn skulle inte heller behovet av ett undantag från kravet på dubbel straffbarhet vara lika stort. Att en viss brottslighet är av internationell och gränsöverskridande karaktär har också beaktats som ett skäl för att undanta bl.a. äktenskapstvång från kravet på dubbel straffbarhet (se bl.a. prop. 2013:14/208 Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap samt tillträde till Europarådets konvention om våld mot kvinnor s. 75). I likhet med utredningen och majoriteten av remissinstanserna, anser regeringen att det finns en internationell och gränsöverskridande karaktär när det gäller brottet hedersförtryck. Det faktum att hedersförtrycksbrottet bygger på en rad gärningar som tillsammans konstituerar brottet gör inte heller att ett undantag från kravet på dubbel straffbarhet inte borde göras. Det innebär endast, i de fall där det inte blir aktuellt att döma för brottet hedersförtryck utan i stället för de enskilda underbroten, att vissa enskilda gärningar kan riskera att inte vara undantagna från kravet på dubbel straffbarhet.

Både *Stockholms universitet* och *Åklagarmyndigheten* framför att ett undantag skulle kunna medföra svärmotiverade skillnader mot fridskränkingsbrotten. Regeringen håller inte med om den bedömningen. Till skillnad mot fridskränkingsbrott har hedersrelaterat våld och förtryck en tydlig internationell och gränsöverskridande karaktär. De som drabbas är till stor del barn och unga med utländsk bakgrund, där våldet och förtrycket inte avtar för att brottsoffret befinner sig utomlands. Det kan

snarare vara mer påtagligt. Det är inte heller ovanligt att framför allt unga pojkar skickas till sina föräldrars hemländer på s.k. korrigerings- eller uppfostringsresor, där de bl.a. kan utsättas för upprepade hedersrelaterade kränkningar. Att inte undanta de gärningar som begås utomlands från kravet på dubbel straffbarhet skulle påtagligt minska möjligheten att lagföra hedersförtryck i Sverige.

Regeringens förslag innebär att hedersförtryck får en straffskala som sträcker sig mellan fängelse i minst ett år till fängelse i högst sex år. Straffskalan överstiger alltså vad som gäller för exempelvis äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott enligt 4 kap. 4 c § brottsbalken. Inte sällan är det också barn och unga som drabbas. Regeringen instämmer därför inte i *Svea hovrätts* bedömning att brottet hedersförtryck inte är tillräckligt allvarligt för att undantas från kravet på dubbel straffbarhet. *Lagrådet* framför att ett undantag från kravet på dubbel straffbarhet öppnar upp för att andra länder kan komma att lagföra gärningar som inte är straffbara på gärningsorten och där domsrätt inte följer av någon internationell överenskommelse eller etablerad folkrättslig princip och att saken därför bör övervägas ytterligare. En sådan eventuell risk som *Lagrådet* pekar på måste dock alltid ställas mot intresset av att kunna lagföra de aktuella gärningarna. I detta fall är det mycket som talar för, vilket inte heller *Lagrådet* synes invända mot, att om ett undantag från kravet på dubbel straffbarhet inte görs så kommer det att påtagligt minska möjligheten att lagföra hedersförtryck i Sverige. Mot bakgrund av det starka intresset av att lagföra sådana gärningar måste de risker som *Lagrådet* ser med en sådan lagstiftning anses som godtagbara. Mot denna bakgrund anser regeringen att ett undantag från kravet på dubbel straffbarhet bör göras.

5 Fråga om rättsintyg och sekretess

Regeringens bedömning: Med hänsyn till de föreslagna straffskalorna för hedersförtryck i denna proposition och för fridskränkingsbrotten i ett tidigare lagstiftningsärende saknas tillräckliga skäl att ändra regleringen i offentlighets- och sekretesslagen eller lagen om rättsintyg i anledning av brott.

Utredningens förslag stämmer inte överens med regeringens bedömning. Utredningen anser att straffvärdegränsen bör sänkas för när rättsintyg i anledning av brott får utfärdas utan målsägandens samtycke och när en sekretessbelagd uppgift som angår misstanke om ett brott får lämnas ut till bl.a. Åklagarmyndigheten.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. Några remissinstanser, såsom *Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum)*, *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* och *Socialstyrelsen*, framhåller särskilt betydelsen av att förslaget stärker brottsofferperspektivet och att det medför en minskad press på ett brottsoffer som är i beroendeställning till gärningspersonen. *Malmö kommun* anser att förslaget i och för sig innebär ett intrång i den personliga integriteten och en risk för minskad benägenhet

Prop. 2021/22:138 att söka hjälp, men att fördelen av att kunna utreda brott överväger. Samtidigt anser kommunen att förslaget inte får ha påverkan på andra områden än sjukvårdens. *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter* är försiktigt positivt och menar att det är av vikt att personens integritet och egen vilja respekteras så långt som möjligt eftersom det finns olika skäl till att en person inte vill medverka i en utredning. *Sveriges advokatsamfund* pekar särskilt på att det av lagtexten behöver framgå att endast uppgifter som är av relevans för utredningen får tas med i förundersökningsprotokollet med hänsyn till att känslig och privat information annars kan komma att bli offentlig, vilket kan få stora konsekvenser för exempelvis hedersrelaterade ärenden.

Västra Götalands läns landstings kompetenscentrum om våld i nära relationer (numera Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer) förespråkar att minimistraffet för bl.a. fridskränkingsbrottet höjs till ett års fängelse i stället. *Svea hovrätt* ställer sig tveksam till förslaget med hänsyn till att utvidgningen omfattar ett stort antal brottstyper och de skäl som utredningen redovisat till varför en utvidgning bör sker på bekostnad av individens integritet är vaga. Hovrätten framhåller att 10 kap. 23 § offentlighets- och sekretesslagen även föreskriver undantag från sekretess i andra fall än de som utredningen redovisat, bl.a. avseende postförsändelser och elektroniska meddelanden, vilket innebär att en utvidgning av sekretessundantaget måste analyseras ytterligare. Även *Sveriges Kommuner och Regioner* anser att det krävs vidare analys, särskilt i fråga om konsekvenserna för kommunernas socialtjänst. *Region Stockholm* efterfrågar också en fördjupad analys, bl.a. med hänsyn till att det är fler än ett fåtal brottstyper som i praktiken kommer påverkas och då risken för att skada förtroenderelationen mellan vårdgivare och patient kan bli stor. Det senare kan påverka effekterna på de psykiatriska verksamheterna som är särskilt beroende av information från patienten för att bland annat kunna ställa diagnoser. Även konsekvenserna av den utvidgade vittnesplikten måste bli föremål för en fördjupad analys enligt regionen.

Umeå tingsrätt och *Uppsala universitet* avstyrker förslaget. Umeå tingsrätt anser att det är ett för kraftigt ingrepp i den enskildes integritet. Uppsala universitetet framhåller att en utvidgad skyldighet för vårdpersonal att vittna kommer att få konsekvenser genom minskat förtroende för vården. *Brottsförebyggande rådet* avstyrker förslaget i fråga om offentlighets- och sekretesslagen men tar inte ställning till förslaget om ändring i lagen om rättsintyg i anledning av brott. Brottsförebyggande rådet framför att förslaget om ändring av offentlighets- och sekretesslagen innebär att inte endast sekretess inom vården och socialtjänsten kan brytas utan även statistiksekretessen. Det skulle medföra att myndighetens utredare i större utsträckning skulle kunna polisanmäla exempelvis personer som intervjuas som ett led i myndighetens forskning, vilket kan ha negativ inverkan på förtroendet för myndigheten och försvåra deras uppdrag. Även *Helsingborgs tingsrätt* för fram att bestämmelsen i offentlighets- och sekretesslagen inte bara reglerar sekretess inom sjukvården utan även inom andra områden, vilket utredningen inte närmare analyserat. *Kvinnofronten* tar inte ställning till förslaget men framför att en sänkt gräns för när en sekretessbelagd uppgift får tas in av

myndigheter är en stor och ur integritetssynpunkt viktig fråga som utredningen inte belyst tillräckligt. Prop. 2021/22:138

Skälen för regeringens bedömning

Bakgrund till utredningens överväganden

År 2018 inkom Polismyndigheten med en hemställan till Justitiedepartementet med förslag om en höjning av minimistrafvet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning från fängelse i nio månader till fängelse i ett år. Skälen för hemställan var dels att ge polis och åklagare bättre verktyg att kunna samla in nödvändig stödbevisning i form av läkarjournaler och rättsintyg i de fall där målsäganden inte ger sitt samtycke till det, dels att en höjning bättre skulle avspegla brottets allvarliga karaktär. Mot den bakgrunden gavs utredningen i uppdrag att analysera om minimistrafvet för grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning borde höjas. Oavsett ställningstagande i sak skulle ett förslag lämnas på en sådan höjning.

Utredningen anser inte att minimistrafvet för fridskränkingsbrotten borde höjas. För att ändå tillmötesgå Polismyndighetens synpunkt angående möjligheten att kunna samla in nödvändig stödbevisning i utredningar om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning föreslår utredningen i stället ändringar i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL.

Från och med den 1 januari 2022 är minimistrafvet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning fängelse i ett år (se prop. 2020/21:217).

Kort om regleringen

Av 10 kap. 23 § OSL framgår att en uppgift som angår misstanke om ett begånget brott och som är sekretessbelagd enligt exempelvis 25 kap. 1 § OSL får lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet endast om misstanken angår brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, eller försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Av 25 kap. 1 § OSL följer att sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Bestämmelsen i 10 kap. 23 § OSL omfattar dock även uppgifter som angår misstanke om begånget brott och som är sekretessbelagda enligt särskilda bestämmelser som behandlar bl.a. socialtjänsten och därmed jämställd verksamhet, postförsändelser och Riksbankens verksamhet.

Sekretessen i bl.a. 25 kap. 1 § OSL hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet eller Polismyndigheten om uppgiften angår misstanke om brott som riktas mot någon som inte fyllt arton år och det är fråga om brott som avses i 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.

Av 5 § lagen om rättsintyg i anledning av brott följer bl.a. att ett rättsintyg inte får utfärdas utan målsägandens samtycke, om inte något annat följer av andra stycket. Av andra stycket framgår att ett rättsintyg som avser en målsägande får utfärdas utan samtycke dels vid misstanke om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, dels vid misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor mot någon som inte fyllt arton år, dels för uppgifter för vilka det gäller sekretess enligt 25 kap. 1 § OSL om uppgifterna har lämnats ut till Polismyndigheten eller en åklagarmyndighet efter samtycke från målsäganden.

Ingen sänkt straffvärdegräns

Frågan om att sänka straffvärdegränsen i offentlighets- och sekretesslagen och lagen om rättsintyg i anledning av brott har uteslutande sin grund i att utredningen inte har ansett att minimistraffet för fridskränkingsbrotten bör höjas till fängelse i ett år. Utredningen har därför i stället föreslagit en lösning som enligt den skulle åstadkomma samma utfall som en höjning av minimistraffet skulle göra i relation till offentlighets- och sekretesslagen och lagen om rättsintyg i anledning av brott. I utredningen saknas dock en närmare analys av hur den föreslagna ändringen i offentlighets- och sekretesslagen påverkar andra områden, såsom sekretessen inom socialtjänsten, vissa register för forskning och för Riksbankens verksamhet. Detta är något som bl.a. *Brottsförebyggande rådet*, *Svea hovrätt*, *Sveriges Kommuner och Regioner* särskilt för fram som en klar brist med utredningen. Vidare har minimistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning höjts från fängelse i nio månader till fängelse i ett år (se prop. 2020/21:217). I denna proposition föreslås även att minimistraffet för det nya brottet hedersförtryck ska bestämmas till fängelse i minst ett år. Det innebär att behovet av utredningens förslag rörande offentlighets- och sekretesslagen och lagen om rättsintyg i anledning av brott kan ifrågasättas. I enlighet med Polismyndighetens hemställan kommer nämligen myndigheten nu att ha de verktyg som efterfrågats för att kunna samla in nödvändig stödbevisning i form av läkarjournaler och rättsintyg även i de fall målsäganden inte ger sitt samtycke till det. Det innebär även en minskad press på brottsoffret, som bl.a. *Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum)* för fram som något positivt med förslaget.

Det är viktigt att den enskilde har förtroende för hälso- och sjukvården. Vård ska nämligen utformas i linje med den enskildes önskan. Det skulle vidare få konsekvenser som är svåra att överblicka för fler verksamheter än hälso- och sjukvården om straffvärdegränsen sänktes. Det har inte framkommit något behov av att ändra straffvärdegränsen i andra fall än de som Polismyndigheten tar upp i sin hemställan. Om det handlar om misstanke om brott som riktas mot någon som inte fyllt 18 år och som gäller brott i bl.a. 3, 4 och 6 kap. brottsbalken gäller inte heller sekretessen. Mot denna bakgrund, och då regeringen nu går fram med förslag på minimistraff om ett års fängelse, finns det inte skäl att ändra regleringen i

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juni 2022.
Regeringens bedömning: Någon särskild övergångsbestämmelse behövs inte.

Utredningens förslag och bedömning stämmer överens med regeringens bortsett från tidpunkten för ikraftträdande. Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2022.

Remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i frågan.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen föreslår därför att detta sker den 1 juni 2022.

Det är en grundläggande straffrättslig princip att ingen får dömas för en gärning för vilken det inte var stadgat straff när den begicks och att straff ska bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs. Detta kommer till uttryck i bl.a. 2 kap. 10 § och i 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken (se även NJA 1999 s. 102). Någon särskild övergångsbestämmelse krävs därför inte för den föreslagna straffbestämmelsen om hedersförtryck.

Den föreslagna ändringen i 2 kap. brottsbalken om svensk domstols behörighet avser en processuell bestämmelse. Utgångspunkten för processrättslig lagstiftning är att den tillämpas direkt från ikraftträdandet. Det innebär att bestämmelsen, om inte annat föreskrivs, är omedelbart tillämplig oavsett om behörigheten utvidgas eller begränsas genom lagändringen.

7 Konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslaget om ett särskilt brott för hedersförtryck kommer att leda till kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter. För Kriminalvården beräknas kostnaden uppgå till 18 miljoner kronor årligen. Myndigheten har fått ökat anslag för att kunna täcka dessa merkostnader. För Sveriges domstolar beräknas den årliga kostnaden uppgå till 0,6 miljoner kronor. För anslaget Rättsliga biträden m.m. beräknas den årliga kostnaden uppgå till 1,4 miljoner kronor. De ökade kostnaderna för domstolarna och för rättsliga biträden bedöms rymmas inom befintliga anslag.

Förslaget kommer att bidra till det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och kan förväntas få positiva effekter för de integrationspolitiska målen. Vidare kommer förslaget

bidra till att säkerställa rättigheter för personer med funktionsnedsättning i enlighet med konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och förtydliga barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen.

Utredningens bedömning stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: *Domstolsverket* framhåller att såväl anslaget Sveriges domstolar som Rättsliga biträden m.m. bör ersättas för de kostnadsökningar som förslaget medför. *Jämställdhetsmyndigheten* anser att det saknas en redogörelse för hur förslaget påverkar de jämställdhetspolitiska och integrationspolitiska målen. *Uppsala universitet* framhåller att förslaget kan medföra positiva effekter på jämställdheten, men även bättre möjligheter att nå de integrationspolitiska målen.

Skälen för regeringens bedömning: Förslaget om införandet av ett särskilt brott för hedersförtryck medför ökade kostnader för Kriminalvården avseende fler och längre anstaltsvistelser. Med utgångspunkt i utredningens beräkning bedöms de ökade kostnaderna uppgå till 18 miljoner kronor per år. Det har i budgetpropositionen för 2022 tillskjutits medel för att täcka denna kostnad (se prop. 2021/22:1, utg.omr. 4 avsnitt 2.8.2, bet. 2021/21:JuU1, rskr. 2021/22:89).

Förslaget medför även att kostnaderna för anslaget Sveriges domstolar kommer att öka med 0,6 miljoner kronor per år och för anslaget Rättsliga biträden m.m. med 1,4 miljoner kronor per år, vilket är i enlighet med utredningens beräkningar. Dessa kostnader kan hanteras inom befintliga anslag. De kostnader för rättsväsendets myndigheter i övrigt som kan uppkomma med anledning av förslaget kan förväntas vara sådana att de kan hanteras inom respektive myndighets befintliga anslag.

När det gäller jämställdheten mellan kvinnor och män är det förslag som regeringen lämnar könsneutralt. Även med en bestämmelse som gäller lika för alla kan emellertid olika grupper påverkas av den i olika utsträckning. Hedersrelaterad brottslighet drabbar oftast flickor och unga kvinnor. Det drabbar dessutom främst personer som i sin hemmiljö är drabbade av påtagliga brister i jämställdheten. Genom införandet av ett särskilt brott för hedersförtryck kan dessa flickors och kvinnors situation uppmärksammas mer. Det kan därmed få positiva jämställdhetseffekter som är av stor betydelse. Förslaget kan således bidra till det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

När det gäller möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen instämmer regeringen i utredningens bedömning att förslaget kan förväntas få positiva effekter. Hedersrelaterat våld och förtryck utövas i många fall av en gärningsperson och mot ett brottsoffer som har utländsk bakgrund. Hedersrelaterat våld och förtryck får förutsättas motverka förutsättningarna för integration i det svenska samhället. Arbetet mot sådana fenomen, som ett införande av ett särskilt brott för hedersförtryck, kan därmed förutsättas förbättra möjligheterna att uppnå de integrationspolitiska målen.

Förslaget bedöms också bidra till att personer med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta sina rättigheter enligt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Enligt artikel 16 i den konventionen ska alla ändamålsenliga lagstiftnings- och utbildningsåtgärder samt administrativa, sociala och andra åtgärder vidtas för att skydda personer

med funktionsnedsättning, såväl inom som utom hemmet, mot alla former av utnyttjande, våld och övergrepp, inklusive könsrelaterat utnyttjande, våld och övergrepp. Av artikel 17 samma konvention framgår även att alla personer med funktionsnedsättning har rätt till respekt för sin fysiska och psykiska integritet på lika villkor som andra. Vidare bedöms förslaget förtydliga barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen. Enligt artikel 19 ska alla lämpliga lagstiftningsåtgärder vidtas för att skydda barnet mot bl.a. alla former av fysiskt och psykiskt våld, skada eller övergrepp och misshandel eller utnyttjande när barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård. Införandet av ett särskilt brott för hedersförtryck kommer således att bidra till att förtydliga barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen.

8 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

2 kap.

5 § I de fall som avses i 3 § 2, 3 och 5 är svensk domstol behörig endast om gärningen är straffbar även enligt lagen på gärningsorten (dubbel straffbarhet). Om brottet har begåtts på flera staters område är kravet på dubbel straffbarhet uppfyllt om gärningen är straffbar enligt lagen på någon av gärningsorterna. Det får inte dömas till påföljd som är strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

Första stycket gäller inte

1. om brottet har begåtts av någon som tillhör Försvarsmakten på ett område där en avdelning av Försvarsmakten befann sig,

2. om brottet har begåtts vid tjänstgöringen av någon som är anställd av en svensk myndighet för att delta i en internationell militär insats eller i internationell civil krishantering,

3. brott för vilket det lindrigaste straff som är föreskrivet enligt svensk lag är fängelse i fyra år eller mer, och

4. brott som avses i

a) 4 kap. 1 a, 4 c och 4 e §§ och 16 kap. 10 a § första stycket 1 och sjätte stycket eller försök till sådana brott,

b) 4 kap. 4 § andra stycket varigenom någon förmåtts att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan äktenskapsliknande förbindelse som avses i 4 c § eller försök till sådant brott,

c) 6 kap. 1–6, 8, 9 och 12 §§ eller försök till brott enligt 6 kap. 1, 2, 4–6, 8, 9 och 12 §§, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

d) 14 kap. 6 § eller försök till sådant brott,

e) 22 kap. 6 a och 6 b §§,

f) 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, eller

g) 8 § lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner.

Paragrafen reglerar när dubbel straffbarhet är en förutsättning för svensk domstols behörighet. Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

Andra stycket 4 a ändras på så sätt att brottet hedersförtryck i 4 kap. 4 e § läggs till i uppräknningen av de brott som är särskilt undantagna från kravet på dubbel straffbarhet.

4 e § Den som mot en person begår brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud och ett motiv varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grups heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för hedersförtryck till fängelse i lägst ett och högst sex år.

I paragrafen, som är ny och som utformas efter synpunkter från *Lagrådet*, föreskrivs straffansvar för den som begår upprepade brottsliga gärningar mot en person i en hederskontext. Brottet betecknas hedersförtryck. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

Paragrafen är i stora delar utformad med grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning som förebild (se 4 kap. 4 a §). I den mån rekvisiten överensstämmer kan alltså förarbetsuttalanden som gjorts och praxis som utvecklats beträffande de brotten användas som ledning för tillämpningen av även hedersförtrycksbrottet (se bl.a. prop. 1997/98:55 och prop. 1998/99:145). En första förutsättning för straffansvar är, i likhet med vad som gäller för fridskränkingsbrotten, att det handlar om flera brottsliga gärningar mot samma person. De brottsliga gärningarna måste vidare rymmas under någon av brottsbeskrivningarna i 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud. De brott som innefattas är sådana som typiskt sett innebär en kränkning av den personliga integriteten. Det kan exempelvis vara fråga om misshandel enligt 3 kap. 5 §, olaga tvång enligt 4 kap. 4 § eller sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 §. Om rekvisiten är uppfyllda ska domstolen, i stället för att döma för de brott som gärningarna innebär t.ex. misshandel och olaga hot, döma för hedersförtryck. Domstolen kan därmed ta hänsyn till den kränkta personens hela situation vid brottsrubriceringen av gärningarna och bedömningen av straffvärdet.

En annan förutsättning är att det ska handla om att var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet. Hur många gärningar som krävs för att kränkningen ska anses som upprepad bör bedömas med utgångspunkt i gärningarnas karaktär. Ju allvarligare gärningen är, desto färre gärningar bör det krävas för att kränkningen ska anses som upprepad. (Jfr prop. 1997/98:55 s. 133).

Vidare krävs att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. I det ligger ett krav på viss kvalificering av de brottsliga gärningarna. De flesta brotten i brottskatalogen innebär typiskt sett att självkänslan hos den utsatta personen skadas, men det uppställs ett krav på att den skadas allvarligt. Av uttrycket ”ägnat att” följer att det är tillräckligt att gärningarna typiskt sett leder till att självkänslan skadas allvarligt. Det behöver alltså inte i det enskilda fallet bevisas att personens självkänsla verkligen har skadats. (Jfr samma prop. s. 133). I de allra flesta fall kommer rekvisitet anses uppfyllt genom att det föreligger ett hedersmotiv. Ett liv i en miljö och kontext där hedersrelaterat våld och förtryck förekommer innebär nämligen typiskt sett att självkänslan skadas allvarligt. Rekvisitet kommer därför att få betydelse främst när det handlar om upprepade mycket lindriga gärningar. Som exempel kan anges en serie av enbart lindriga ofredanden. Det faktum att ett brottsoffer redan från

början har en bristande självkänsla förändrar inte bedömningen att självkänslan typiskt sett kan ha skadats allvarligt.

En ytterligare förutsättning för straffansvar är att ett motiv för gärningarna ska ha varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder. Rekvizitet ska förstås på samma sätt som motsvarande rekvizit i den särskilda straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken.

Med heder avses en sådan kollektivt präglad heder som kännetecknas av starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar och att familjens eller släktens anseende, ställning eller liknande är beroende av de individuella medlemmarnas handlande, t.ex. kvinnliga familjemedlemmars kyskhets och oskuld samt deras faktiska och påstådda beteende i förhållande till sådana ideal (se prop. 2019/20:131 s. 104).

Det ska vara fråga om en persons eller familjs eller släkts heder. Fall då det endast är en enskild persons uppfattade heder i en grupp som anses påverkad och som har föranlett brottsligheten – det kan t.ex. vara fråga om ett familjeöverhuvuds anseende – omfattas alltså. Även fall där en person begår brott för att personen i fråga anses som bärare av en familjs eller släkts heder omfattas. Ett sådant fall kan t.ex. vara att ett brott med hedersmotiv begås av pappan för att dottern i familjen anses ha kränkt släktens heder, som pappan är bärare av. Begreppen familj eller släkt ska ses i vid bemärkelse och kan alltså avse såväl nära familjemedlemmar som mer avlägsna släktingar. Vidare omfattas annan liknande grupps heder. Härmed avses andra med familjen eller släkten jämförbara kollektiv som i formell mening inte utgör familj eller släkt, men som betraktas som familj eller släkt, t.ex. klaner. Det är alltså inte ett krav att det finns ett släktskap i gruppen, men avsikten är inte att träffa grupper eller sammanslutningar som inte kan likställas med familj eller släkt, t.ex. kriminella nätverk. Den persons, familjs, släkts eller grupps heder som motivet knyter an till behöver inte vara gärningspersonens egen. Inte heller i de fall då brottet har begåtts för att bevara eller återupprätta en enskild persons heder behöver det vara fråga om gärningspersonens egna anseende. Det räcker att det är fråga om en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder. (Se samma prop. s. 104).

Genom formuleringen bevara eller återupprätta träffas såväl brott som begås för att motverka att hedern skadas eller förloras som brott vilka begås när hedern redan anses skadad eller förlorad, dvs. i efterhand i syfte att återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps anseende (se samma prop. s. 105). Med att återupprätta hedern avses gärningar som begås för att manifestera en sanktion mot brottsoffret som, inom ramen för hederskontexten, anses ha begått en otillåten gärning. Med att bevara hedern avses, sett utifrån gärningspersonens perspektiv, förebyggande åtgärder.

Hedersmotivet behöver inte ha varit det enda eller ens det huvudsakliga motivet för gärningarna för att bestämmelsen ska kunna tillämpas, det räcker att ett motiv har varit hänförligt till heder.

Vanliga konkurrensregler ska tillämpas. Det innebär normalt att om ett brott med strängare straffskala än hedersförtrycksbrottet utgör en del av den samlade brottsligheten, ska domstolen döma särskilt för det brottet och inte låta det ingå i hedersförtrycksbrottet. I vissa fall kan det dock vara naturligare att inordna det allvarligare brottet som ett underbrott till

Prop. 2021/22:138 hedersförtrycksbrottet. Ett exempel är om straffskalan för det allvarligaste brottet inte skiljer sig så mycket från straffskalan för hedersförtryck och de resterande brotten blir alltför få för att kunna uppfylla kravet på att gärningarna ska ha utgjort led i en upprepad kränkning. När det gäller förhållandet mellan hedersförtryck och grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning bör hedersförtryck ha företräde eftersom det brottet får anses vara mer specialiserat, även om det ytterst är en bedömning som domstolen ska göra i det enskilda målet. Den särskilda straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken ska inte tillämpas när förutsättningarna för att döma för hedersförtryck är uppfyllda. Den försvårande omständigheten har då redan beaktats genom att personen döms för brottet. Däremot kan den särskilda straffskärpningsgrunden användas för sådana gärningar med hedersmotiv som det ska dömas särskilt för, t.ex. en grov misshandel.

I subjektivt hänseende krävs uppsåt. Det är tillräckligt att gärningspersonen har haft uppsåt beträffande de faktiska omständigheterna som läggs till grund för bedömningen, men värderingen av om gärningarna inneburit en kränkning och varit ägnade att allvarligt skada brottsoffrets självkänsla görs av domstolen oavsett gärningsmannens egna värderingar och syften med handlingarna (jfr prop. 1997/98:55 s. 133). I fråga om motivet krävs avsiktssuppsåt. I övrigt är likgiltighetsuppsåt tillräckligt.

Straffet är fängelse i lägst ett och högst sex år. Minimistrafvet ett års fängelse anger brottets straffvärde på en lägsta nivå när gärningarna utgör hedersförtryck. Straffvärdet bör hamna på straffminimum eller i den nedersta delen av straffskalan enbart när det rör sig om fall där de brottsliga gärningarna utgörs av ett mindre antal förhållandevis lindriga brott. Ju allvarligare eller ju fler gärningar som ingår i brottet, desto högre ska straffvärdet anses vara. Finns det ett närstående förhållande ska det beaktas i straffvärdehöjande riktning i enlighet med allmänna principer för straffvärdebedömning (se bl.a. 29 kap. 1 § brottsbalken). Vid bedömningen av om det föreligger en närståenderelation kan ledning hämtas från hur närstående förstås i straffbestämmelsen om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning i 4 a §. Med närstående avses således någon som gärningspersonen har ett nära förhållande med, t.ex. någon som är gift med gärningspersonen eller sammanbor med denna under äktenskapsliknande förhållanden eller egna barn eller bonusbarn som gärningspersonen har ett nära förhållande till. (Jfr prop. 1997/98:55 s. 132).

Utredningens uppdrag

Vårt huvudsakliga uppdrag har varit att

- analysera och ta ställning till om det bör införas en särskild straffbestämmelse, med en egen brottsbeteckning, som uttryckligen tar sikte på hedersrelaterat våld och förtryck,
- lämna förslag på en sådan reglering oavsett ställningstagande i frågan om ett särskilt hedersbrott bör införas eller inte,
- om utredaren bedömer det ändamålsenligt, lämna förslag på hur ett effektivare straffrättsligt skydd mot hedersrelaterat våld och förtryck kan åstadkommas på något annat sätt,
- överväga hur preskriptionstiden för sådan brottslighet bör beräknas och ta ställning till om särskilda preskriptionsregler bör gälla om brott har begåtts mot en person under 18 år,
- analysera svensk domstols behörighet att döma över sådan brottslighet begången utomlands, samt
- lämna förslag på nödvändiga författningsändringar.

Hedersrelaterade kränkningar

Det förekommer olika definitioner av hedersrelaterat våld och förtryck. Hedersförtryck innefattar, utifrån de definitioner som vi har tagit del av, ofta ett privat uppställande av *normer* (som kan leda till att det uppstår s.k. parallellsamhällen) och ett privat hot om – och genomförande av – *sanktioner* om den förtryckta personen inte rättar sig efter de uppställda normerna i en *kontext* där familjens eller släktens heder utgör incitament att uppställa normer samt hota om och utföra sanktioner som inte är accepterade i det svenska samhället i övrigt. Att det förekommer olika definitioner gör att det är problematiskt att jämföra statistik från olika källor och svårt att dra några slutsatser beträffande hur vanligt förekommande hedersvåld och annat sådant förtryck är. Tillgängliga uppgifter ger endast en fingervisning beträffande miniminivån. Av de uppgifter som vi har tagit del av framgår att hedersrelaterat förtryck är ett stort problem internationellt och att Sverige inte är förskonat. Det finns ett stort och ökande behov av att motverka hedersrelaterat våld och annat sådant förtryck.

Alla som är utsatta för upprepade integritetskränkande gärningar har ett stort behov av stöd. Den som är utsatt för hedersrelaterat våld och annat sådant förtryck är särskilt utsatt och sårbar eftersom hon eller han ofta helt saknar stöd från anhöriga. I en hederskontext sympatiserar familjen, släkten eller gruppen ofta med gärningspersonen. I andra kontexter finns det oftast åtminstone några personer som stöttar den utsatta. Anmälningbenägenheten kan därför antas vara låg och mörkertalet stort när det gäller hedersrelaterat våld och annat sådant förtryck. Mot bakgrund av detta är det av största vikt att samhället reagerar kraftfullt mot alla

Utgångspunkter för en reform

Våra överväganden och förslag bygger på följande allmänna utgångspunkter:

- Straffrätt handlar ytterst om statens utövande av sitt våldsmonopol. Staten har tagit på sig uppgiften att se till att ordning och säkerhet råder och medborgarna anses i gengäld acceptera eller underkasta sig att staten har den exklusiva rätten – och en skyldighet – att straffa den som begår vissa i lag definierade gärningar. Med tanke på straffsystemets speciella natur måste mycket höga krav ställas på dess utformning – och på att *rationell argumentation* ligger till grund för lagstiftningen.
- *Kriminalisering* ska tillgripas av lagstiftaren i sista hand, om det inte går att motverka det oönskade beteendet på ett mindre ingripande sätt. Vid kriminalisering av ett beteende måste den s.k. *legalitetsprincipen* beaktas. Legalitetsprincipen är en grundläggande rättssäkerhetsprincip. Den innefattar bl.a. krav på att straffrättsliga regler ska framgå av skriven lag, som ska vara klart och tydligt utformad. Lagen får inte tillämpas vare sig på gärningar som begåtts före ikraftträdandet eller i större utsträckning än vad ordalydelsen ger stöd för.
- Påföljdssystemet bygger på en uppfattning av rättvisa som innebär att de straffrättsliga *påföljdernas stränghet*, exempelvis antalet dagsböter eller antalet månader eller år i fängelse, ska spegla *brottets eller brottslighetens allvar*. Utgångspunkten är alltså att lika allvarliga brott ska bestraffas lika hårt och att ett mer allvarligt brott ska leda till en strängare påföljd än ett mindre allvarligt brott. Hur allvarligt ett brott är bedöms utifrån vilken skada, kränkning eller fara som brottet har orsakat. Att straffets stränghet ska stå i proportion till brottets allvar måste beaktas såväl när *lagstiftaren* på ett abstrakt plan *bestämmer straffskalan* för en brottstyp som när *domstolen* i ett konkret fall *bestämmer påföljd* för ett brott. En skärpning av straffet för en viss brottstyp kräver alltså att skärpningen kan motiveras med *rättviseskäl*.
- Förändringar i påföljdssystemet är i allmänhet av begränsad betydelse för den allmänna brottsnivån i samhället. En utgångspunkt för våra överväganden är därför att de förslag som vi lämnar, utifrån de inriktningar som anges i våra direktiv, måste ses i ljuset av ett *behov av åtgärder också på andra områden* än det straffrättsliga.
- Även vid övervägandena i fråga om förutsättningarna för att meddela olika former av *kontaktförbud* måste grundläggande konstitutionella bestämmelser om mänskliga rättigheter och grundläggande friheter beaktas.

Ett särskilt hedersbrott

Vi har konstaterat att det finns ett stort och ökande behov av att motverka hedersrelaterat våld och annat sådant förtryck. Den 1 juli 2020 infördes en ny straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken som tar sikte på

brottslighet med hedersmotiv. Denna ska kunna tillämpas på såväl enstaka hedersrelaterade gärningar som flerfaldig hedersrelaterad brottslighet.

Vi bedömer att det finns ett behov av att markera ytterligare i straffsystemet att hedersrelaterat våld och annat sådant förtryck är oacceptabelt. Det behöver därför införas en särskild brottstyp som tar sikte på upprepade hedersrelaterade gärningar som riktar sig mot samma brottsoffer. Vi bedömer att en sådan tydlig signal i strafflagstiftningen kommer att leda till en normbildande effekt som på sikt bidrar till att minska förekomsten av hedersrelaterat våld och annat sådant förtryck i samhället.

Vi föreslår att det, med reglerna om de s.k. fridskränkingsbrotten som förebild, införs ett nytt särskilt *hedersbrott* i 4 kap. brottsbalken. För hedersbrott döms den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4, 5, 6 eller 12 kap. brottsbalken eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud i syfte att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av den utsattes integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada hans eller hennes självkänsla.

Till skillnad från bestämmelserna om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning innehåller den föreslagna nya bestämmelsen inget krav – för straffbarhet – på att gärningspersonen och brottsoffret ska vara närstående i förhållande till varandra.

Rekvisitet avseende heder – kravet på att gärningspersonen ska ha begått de brottsliga gärningarna ”i syfte att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder” – är identiskt med det rekvisit som har tagits in i den straffskärpningsbestämmelse i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken som har trätt i kraft under tiden för vårt utredningsarbete.

Straffskalan för den nya brottstypen ska vara densamma som för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.

Samtidigt föreslår vi att 4 a § första stycket och nuvarande 4 b § ändras på så sätt att förtals- och förolämpningsbrott enligt 5 kap. brottsbalken kan ingå även i en grov fridskränkning eller en grov kvinnofridskränkning respektive en olaga förföljelse.

Flera av rekvisiten i den av oss föreslagna nya bestämmelsen om hedersbrott kommer alltså att motsvara rekvisiten i bestämmelserna om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Dessa gemensamma rekvisit är avsedda att tillämpas på samma sätt beträffande det nya hedersbrottet som de har tillämpats i fråga om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.

Vi föreslår även att den nya bestämmelsen förs in i 4 kap. 4 b § brottsbalken och att nuvarande 4 b–d §§ placeras i 4 c–e §§.

En annan fråga som vi har övervägt har varit om det finns klandervärda gärningar med koppling till hedersmotiv som inte täcks av den brottskatalog som anges i vårt förslag ovan och om fler klasser av gärningar i så fall borde kriminaliseras med beaktande av bl.a. legalitetsprincipen. Vi har i den delen resonerat utifrån främst de befintliga brottstyperna *olaga tvång* (4 kap. 4 § brottsbalken) och *ofredande* (4 kap. 7 § brottsbalken). Med utgångspunkt i ett antal olika exempel på tänkbara former av hedersrelaterat förtryck har vi kommit till slutsatsen att brottstypen olaga tvång kan tillämpas i många situationer då en person försöker att

kontrollera en annan person, t.ex. genom att tvinga den andra personen att täcka håret eller bära långärmad eller långbent klädsel eller förbjuda den andra personen att delta i exempelvis gymnastikundervisning. Vidare har vi konstaterat att brottstypen ofredande har ett mycket vitt tillämpningsområde när det gäller hänsynslösa gärningar. Sammantaget har vi bedömt att befintliga straffbestämmelser – om deras respektive tillämpningsområden nyttjas fullt ut – ger goda möjligheter för brottsförebyggande och brottsutredande myndigheter att motverka hedersrelaterat våld och annat sådant förtryck.

Vi bedömer att allmänna regler om preskription bör gälla för den föreslagna nya brottstypen hedersbrott.

Vi föreslår att svensk domsrätt ska föreligga för den föreslagna nya brottstypen hedersbrott utan hinder av det generella kravet på s.k. dubbel straffbarhet. I enlighet med detta ändras 2 kap. 2 § fjärde stycket brottsbalken på så sätt att det i det stycket tas in en hänvisning till den av oss föreslagna nya bestämmelsen i 4 kap. brottsbalken.

Straffskolor och straffprocessuella frågor

Straffskolor

När brottstyperna grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning infördes i brottsbalken 1998 angavs i bestämmelsen om *grov fridskränkning* att straffet skulle vara fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Bestämmelsen om *grov kvinnofridskränkning* infördes i samma paragraf och hänvisade i fråga om straffskala tillbaka till vad som gällde grov fridskränkning. Paragrafen har därefter ändrats bl.a. på så sätt att straffskalan för de båda brottstyperna nu är fängelse i lägst nio månader och högst sex år.

Det som vi har övervägt är om straffminimum nu borde höjas till fängelse i ett år eller inte. Polismyndigheten har, innan vi inledde vårt utredningsarbete, föreslagit en sådan höjning i syfte att ge polis och åklagare bättre verktyg för att kunna samla in nödvändig stödbevisning i form av läkarjournaler och rättsintyg i de fall målsäganden inte ger sitt samtycke till detta. Polismyndigheten har också angett att ett höjt straffminimum bättre skulle avspegla brottets allvarliga karaktär.

Vi gör bedömningen att straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning inte bör ändras. Straffet för såväl dessa brottstyper som det föreslagna nya hedersbrottet ska vara fängelse i lägst nio månader och högst sex år.

Med hänvisning till våra allmänna utgångspunkter för en reform konstaterar vi att en skärpning av straffet för en viss brottstyp måste kunna motiveras med att personer som begår sådana brott därigenom gör sig *förtjänsta* av ett strängare straff än enligt nu gällande straffskala. Förtjänsten ska i sin tur bedömas i termer av hur stor *skada, kränkning eller fara* som den brottsliga gärningen innebär, exempelvis för brottsoffret. Intresset av att få tillgång till straffprocessuella verktyg utgör inte ett rationellt skäl för en höjning av straffminimum. Frågan har alltså varit om en skärpning av straffminimum för de s.k. fridskränkningssbrotten kan motiveras med förtjänstrelaterade skäl.

Vi gör bedömningen att redan dagens straffskala för de s.k. fridskränkingsbrotten, med ett minimistraff på fängelse i nio månader, innebär att den som döms för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning får ett flera gånger så strängt straff som om han eller hon i stället skulle ha dömts för var och en av de brottsliga gärningar, exempelvis ett fall av misshandel av normalgraden, ett fall av olaga tvång och ett fall av ofredande, som annars skulle ha ingått i fridskränkingsbrottet. Det är inte motiverat att öka den skillnaden, så att straffet för brottsliga gärningar som begås mot annan än den som kan anses som närstående blir endast en bråkdel av straffet för motsvarande brottsliga gärningar begångna mot närstående.

Vidare konstaterar vi att ett skärpt straffminimum för de s.k. fridskränkingsbrotten kan leda till att domstolarna undviker att tillämpa bestämmelserna och i stället dömer för de ingående underbrotten i de, relativt sett, minst straffvärda fallen. Det skulle i sin tur innebära en risk för att en höjning av straffminimum motverkar bestämmelsernas syfte.

Trots ställningstagandet i sak lämnas, i enlighet med uppdraget, ett alternativt förslag till straffskala för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning som innebär att straffminimum höjs från fängelse i nio månader till fängelse i ett år. Det alternativa förslaget omfattar även det föreslagna nya särskilda hedersbrottet

Straffprocessuella frågor

Som vi har konstaterat inom ramen för våra överväganden i fråga om straffskalan för de s.k. fridskränkingsbrotten kan straffprocessuella hänsyn inte utgöra rationella argument för en skärpning av straffminimum för en viss brottstyp. Som vi däremot också har konstaterat kan utvidgade möjligheter att använda straffprocessuella verktyg i stället uppnås genom förändringar av de straffprocessuella bestämmelserna. Vi föreslår mot den bakgrunden att bestämmelserna i 10 kap. 23 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och 5 § andra stycket lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott ändras. Förändringarna innebär att sekretessbelagd uppgift om målsäganden inom sjukvården får tas in i ett rättsintyg och lämnas ut till myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet om uppgiften angår misstanke om ett begånget brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader, i stället för som i dag ett år, eller ett försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, i stället för som i dag två år.

Förändringen innebär att brottsutredande myndigheter kan få tillgång till uppgifter från sjukvården – utan att brottsoffrets samtycke behöver inhämtas – också vid utredningar om s.k. fridskränkingsbrott och det föreslagna nya hedersbrottet.

Den föreslagna ändringen motiveras av att fördelarna för enskilda brottsoffer och brottsofferkollektivet – i form av mer effektiva brottsutredningar avseende nu aktuella förhållandevis allvarliga brottstyper – väger tyngre än brottsoffrets intresse av att själv få bestämma om i vilken utsträckning som de brottsutredande myndigheterna ska få ta del av uppgifterna. Vi bedömer att de föreslagna ändringarna minskar den press som ett brottsoffer kan känna på sig om hon eller han själv disponerar över frågan om uppgifterna ska lämnas ut eller inte.

Konsekvenser av utredningens förslag

De som i praktiken berörs närmast av våra överväganden och förslag är gärningspersoner som begår upprepade hedersrelaterade brott mot samma brottsoffer och brottsoffer som utsätts för sådana brott. Vidare berör övervägandena och förslagen Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, offentliga försvarare, målsägandebiträden och särskilda företrädare för barn, Kriminalvården, inklusive frivården, de allmänna domstolarna samt socialtjänsten. Förslaget angående rättsintyg berör även Rättsmedicinalverket och läkare som upprättar rättsintyg. När det särskilt gäller ekonomiska konsekvenser berör övervägandena och förslagen i första hand Kriminalvården.

Den årliga kostnadsökningen för Kriminalvården av att genomföra våra förslag i fråga om införandet av ett nytt hedersbrott kan uppskattas till cirka 17,3 miljoner kronor. Domstolarna kan förväntas få ökade kostnader på cirka 0,6 miljoner kronor årligen avseende längre handläggningstider. Den årliga kostnadsökningen för rättsliga biträden uppskattas till 1,4 miljoner kronor.

Våra straffprocessuella förslag i fråga om rättsintyg m.m. kan förväntas leda till en endast marginell kostnadsökning för de som beställer rättsintyg.

[...]

De ökade kostnader som våra förslag medför är så pass begränsade att de kan finansieras genom omfördelningar inom kostnadsområdet för rättsväsendet.

De föreslagna ändringarna i lag kan träda i kraft den 1 januari 2022 och det krävs inte några särskilda övergångsbestämmelser.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken (1962:700)

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken (1962:700)

dels att nuvarande 4 kap. 4 b–d §§ ska betecknas 4 kap. 4 c–e §§,

dels att 2 kap. 2 §, 4 kap. 4 a § och den nya 4 kap. 4 c § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 4 kap. 4 b §, med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §¹

För brott som begåtts utom riket döms efter svensk lag och vid svensk domstol, om brottet begåtts

1. av svensk medborgare eller av utlänning med hemvist i Sverige,

2. av utlänning utan hemvist i Sverige, som efter brottet blivit svensk medborgare eller tagit hemvist här i riket eller som är dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare och finns här,

3. av annan utlänning som finns här i riket och på brottet enligt svensk lag kan följa fängelse i mer än sex månader, eller

4. i utövningen av ett svenskt företags näringsverksamhet och det är fråga om givande av muta, grovt givande av muta eller handel med inflytande enligt 10 kap. 5 d § 2.

Första stycket gäller inte, om gärningen är fri från ansvar enligt lagen på gärningsorten eller om den begåtts inom område som inte tillhör någon stat och enligt svensk lag svårare straff än böter inte kan följa på gärningen.

I fall som avses i denna paragraf får inte dömas till påföljd som är att anse som strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

De inskränkningar av svensk domsrätt som anges i andra och tredje styckena gäller inte för brott som avses i

1. 4 kap. 1 a och 4 c §§ och 16 kap. 10 a § första stycket 1 och sjätte stycket eller försök till sådana brott,

2. 4 kap. 4 § andra stycket varigenom någon förmåtts att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan äktenskapsliknande förbindelse som avses i 4 c § eller försök till sådant brott, eller

3. 6 kap. 1–6, 8, 9 och 12 §§ eller försök till brott enligt 6 kap. 1, 2, 4–6, 8, 9 och 12 §§, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

1. 4 kap. 1 a, 4 b och 4 d §§ och 16 kap. 10 a § första stycket 1 och sjätte stycket eller försök till sådana brott,

2. 4 kap. 4 § andra stycket varigenom någon förmåtts att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan äktenskapsliknande förbindelse som avses i 4 d § eller försök till sådant brott, eller

¹ Senaste lydelse 2020:173.

4 kap.

4 b §

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4, 5, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud i syfte att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av den utsattes integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada hans eller hennes självkänsla, för hedersbrott till fängelse i lägst nio månader och högst sex år.

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Ett rättsintyg får inte utfärdas utan den enskildes samtycke, om inte något annat följer av andra eller tredje stycket.

Ett rättsintyg som avser en målsägande får utfärdas utan samtycke

1. vid misstanke om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *ett år* eller försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *två* år,

1. vid misstanke om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *sex månader* eller försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *ett* år,

2. vid misstanke om försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år om gärningen innefattat försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168),

3. vid misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller brott som avses i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, mot någon som inte har fyllt arton år, eller

2. vid misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller brott som avses i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, mot någon som inte har fyllt arton år, eller

4. om uppgifter för vilka det gäller sekretess enligt 25 kap. 1–5 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) har lämnats ut till Polismyndigheten eller en åklagarmyndighet efter samtycke från målsäganden.

3. om uppgifter för vilka det gäller sekretess enligt 25 kap. 1–5 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) har lämnats ut till Polismyndigheten eller en åklagarmyndighet efter samtycke från målsäganden.

Ett rättsintyg som avser den som är misstänkt för brott får utfärdas utan samtycke

1. i samband med kroppsbesiktning enligt 28 kap. rättegångsbalken, eller

2. om annan undersökning än kroppsbesiktning har ägt rum och

2. om annan undersökning än kroppsbesiktning har ägt rum och

¹ Senaste lydelse 2016:548.

Prop. 2021/22:138
Bilaga 2

det finns misstanke om sådant brott
som avses i andra stycket 1–3.

det finns misstanke om sådant brott
som avses i andra stycket 1 *och* 2.

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 23 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

23 §¹

Om inte annat följer av 19–22 §§ får en uppgift som angår misstanke om ett begånget brott och som är sekretessbelagd enligt 24 kap. 2 a eller 8 §, 25 kap. 1 §, 2 § andra stycket eller 3–8 §§, 26 kap. 1–6 §§, 29 kap. 1 §, 31 kap. 1 § första stycket, 2 eller 12 §, 33 kap. 2 §, 36 kap. 3 § eller 40 kap. 2 eller 5 § lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet endast om misstanken angår

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år,

2. försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, *eller*

3. försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, om gärningen innefattat försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168).

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader, *eller*

2. försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år.

¹ Senaste lydelse 2014:633.

Författningsförslag som inte följer av ställningstagandena

Alternativt förslag till lag om ändring i brottsbalken (1962:700)

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken (1962:700) att den nya 4 b § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

4 b §

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4, 5, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud i syfte att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av den utsattes integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada hans eller hennes självkänsla, för hedersbrott till fängelse i lägst ett och högst sex år

Observera att det är endast straffskalan som skiljer detta alternativ från det författningsförslag i avsnitt 1 som följer av våra ställningstaganden.

Efter remiss har yttrande över betänkandet lämnats av Barnombudsmannen, Botkyrka kommun, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Burlövs kommun, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, ECPAT Sverige, Fagersta kommun, Falu tingsrätt, Fredrika Bremer Förbundet, Föreningen Sveriges Ungdomsmottagningar, Helsingborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Justitiekanslern, Jämställdhetsmyndigheten, Kils kommun, Kriminalvården, Kvinnors nätverk, Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum), Lunds kommun, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Malmö kommun, Migrationsverket, Mjölby kommun, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för stöd till trossamfund, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Mölndals kommun, Nässjö kommun, Origo, Polismyndigheten, Region Stockholm, Region Värmland, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime, Rädda Barnen, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stockholms kommun, Stockholms tingsrätt, Stockholms universitet, Svea hovrätt, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Kommuner och Regioner, Säkerhetspolisen, Sätters kommun, Tjejers rätt i samhället, Umeå tingsrätt, Unizon, Uppsala kommun, Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid), Varken hora eller kuvad, Västra Götalands läns landstings kompetenscentrum om våld i nära relationer, Västra Götalandsregionen, Åklagarmyndigheten och Örebro universitet.

Yttrande har också inkommit från Kvinnofronten, Riksförbundet för sexuell upplysning, Fryshuset och Sveriges ambassad i Nairobi.

Delegationen mot segregation, Region Uppsala, Riksdagens ombudsmän, Statens skolinspektion, Statens skolverk och Trollhättans kommun har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte inkommit med något yttrande. Barnens rätt i samhället, Borgholms kommun, Båstads kommun, Dorotea kommun, Emmaboda kommun, Flens kommun, Funktionsrätt Sverige, Göteborgs kommun, Kalix kommun, MÄN, Nationella Nätverket för Samordningsförbund, Norrtälje kommun, Piteå kommun, Region Skåne, Riksförbundet Internationella Föreningar för Invandrarkvinnor, Sandvikens kommun, Simrishamns kommun, Skövde kommun, Storumans kommun, Sunne kommun, Terrafem – nätverket för kvinnors rätt mot mäns våld, Umeå kommun, Unicef, Vännäs kommun och Västerviks kommun.

Lagrådsremissens lagförslag

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 2 kap. 5 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 4 kap. 4 e §, av följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2021:1014

Föreslagen lydelse

2 kap.

5 §

I de fall som avses i 3 § 2, 3 och 5 är svensk domstol behörig endast om gärningen är straffbar även enligt lagen på gärningsorten (dubbel straffbarhet). Om brottet har begåtts på flera staters område är kravet på dubbel straffbarhet uppfyllt om gärningen är straffbar enligt lagen på någon av gärningsorterna. Det får inte dömas till påföljd som är strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

Första stycket gäller inte

1. om brottet har begåtts av någon som tillhör Försvarmakten på ett område där en avdelning av Försvarmakten befann sig,

2. om brottet har begåtts vid tjänstgöringen av någon som är anställd av en svensk myndighet för att delta i en internationell militär insats eller i internationell civil krishantering,

3. brott för vilket det lindrigaste straff som är föreskrivet enligt svensk lag är fängelse i fyra år eller mer, och

4. brott som avses i

a) 4 kap. 1 a och 4 c §§ och 16 kap. 10 a § första stycket 1 och sjätte stycket eller försök till sådana brott, a) 4 kap. 1 a, 4 c och 4 e §§ och 16 kap. 10 a § första stycket 1 och sjätte stycket eller försök till sådana brott,

b) 4 kap. 4 § andra stycket varigenom någon förmåtts att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan äktenskapsliknande förbindelse som avses i 4 c § eller försök till sådant brott,

c) 6 kap. 1–6, 8, 9 och 12 §§ eller försök till brott enligt 6 kap. 1, 2, 4–6, 8, 9 och 12 §§, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

d) 14 kap. 6 § eller försök till sådant brott,

e) 22 kap. 6 a och 6 b §§,

f) 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, eller

g) 8 § lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

4 e §

Den som begår brottsliga gärningar mot en person enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §,

6 eller 12 kap. eller enligt 24 § Prop. 2021/22:138
lagen (1988:688) om kontakt- Bilaga 4
förbud, döms, om var och en av
gärningarna utgjort led i en
upprepad kränkning av personens
integritet och ett syfte med
gärningarna varit att bevara eller
återupprätta en persons eller
familjs, släkts eller annan liknande
grupps heder, för hedersförtryck
till fängelse i lägst ett och högst sex
år.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2022.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2022-01-25

Närvarande: F.d. justitieråden Martin Borgeke och Mari Andersson samt justitierådet Petter Asp

Ett särskilt brott för hedersförtryck

Enligt en lagrådsremiss den 22 december 2021 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i brottsbalken.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Cecilia Eneman.

Till Lagrådet har det inkommit en skrift från en person vid namn Göran Johansson.

Förslaget föranleder följande yttrande.

Lagrådet har valt att inleda yttrandet med huvudförslaget.

4 kap. 4 e § brottsbalken

Allmänna synpunkter på förslaget

I lagrådsremissen föreslås att ett nytt brott, med brottsbeteckningen *hedersförtryck*, ska införas i 4 kap. brottsbalken. Förebilden för det nya brottet har varit främst bestämmelserna i 4 kap. 4 a § om straff för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning (jfr även bestämmelsen i 4 kap. 4 b § om olaga förföljelse). De gärningar som föreslås kriminaliserade som hedersförtryck är redan straffbelagda var för sig och i ett inte obetydligt antal fall torde också bestämmelserna om grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning kunna tillämpas.

För hedersförtryck ska enligt förslaget den dömas som mot en person begår brottsliga gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 § eller 6 eller 12 kap. brottsbalken eller enligt 24 kap. lagen (1988:688) om kontaktförbud om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och ett syfte med gärningarna har varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grups heder. Straffskalan för brottet föreslås vara fängelse i lägst ett och högst sex år.

Förslaget om en ny straffbestämmelse om hedersförtryck är ett led i arbetet med att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

En lagstiftningsåtgärd som för inte så länge sedan vidtogs i detta syfte var att det i föreskriften med omständigheter som ska anses försvårande vid straffvärdebedömningen (29 kap. 2 §) infördes en ny punkt (p. 10) i vilken det anges att det ska ses som försvårande om ett motiv för brottet har varit

att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder (se prop. 2019/20:131; ikraftträdande den 1 juli 2020). Det kan visserligen ifrågasättas om det finns skäl att så snart efter nyss nämnda reform vidta ytterligare åtgärder som åtminstone delvis har samma syfte. Det gäller inte minst som det i rättspraxis har klarlagts att det förhållandet att upprepad brottslighet begås mot en och samma person kan medföra att straffvärdet vid flerfaldig brottslighet bedöms vara högre än annars (jfr ”Upprepade grova våldtäkter mot barn”, NJA 2019 s. 238 p. 12 och 14 och ”Upprepade övergrepp i rättssak” NJA 2019 s. 747 p. 42 och 43).

Samtidigt finns det skäl som talar för att införandet av ett särskilt brott där flera gärningar läggs ihop efter mönster av bl.a. fridskränkingsbrotten innebär att sådana straffvärdefaktorer som reglerna tar sikte på kommer att få ett större genomslag än om de beaktas enbart via 29 kap. 2 §.

En straffbestämmelse som den föreslagna innebär – på motsvarande sätt som vid fridskränkingsbrotten – att det tydliggörs att det straffvärda i ett upprepat och systematiskt kränkande handlande, som i och för sig kan utgöras av relativt lindriga gärningar, ska beaktas och att allvaret i brottsligheten ska bedömas sammantaget som en helhet. Lagrådet har förståelse för lagstiftningsmetoden.

Lagrådet vill emellertid i sammanhanget framhålla att brottstyper av det här slaget innebär att man undergräver betydelsen av 30 kap. 3 § andra stycket – eftersom de innebär att alla de olika brotten kommer att behandlas enligt samma påföljdsnorm. (Jfr i sammanhanget även ”Nio månaders förföljelse” NJA 2020 s. 216.)

Brottstypens avgränsning i förhållande till minimistraflet

Ett problem med det förslaget till det nya brottet hedersförtryck är att minimistraflet är högt samtidigt som det rekvisit i utredningsförslaget – ägnade att allvarligt skada självkänslan – som medgav en bedömning av det sammantagna allvaret i gärningarna har strukits. Om man till det lägger att gärningar som utgör brott enligt de i straffbestämmelsen utpekade kapitlen och paragraferna kan ha ett mycket begränsat straffvärde blir problemet påtagligt. För en tillämpning av det nya brottet kan det räcka med ett handlande som består i ett antal ofredanden eller några fall av ringa skadegörelse, dvs. brott vars straffvärde i normala fall sammantaget inte når upp till mycket mer än allmänna fängelseminimum, som är 14 dagar, eller eventuellt inte ens till fängelsenivå. I situationer av detta slag ska enligt förslaget fängelse i minst ett år dömas ut.

I sammanhanget måste alltså hållas i minnet att det syfte som anges i paragrafen kan föreligga också vid sådana brott som vart och ett för sig framstår som bagatellartade. Att låta den omständigheten att syftet med gärningarna har varit att bevara eller återupprätta hedern hos någon enskild person eller grupp av personer verka så starkt straffvärdehöjande att brottet straffvärdemässigt hamnar på fängelse i åtminstone ett år är kort sagt inte rimligt.

Också brottet olaga förföljelse innebär, liksom det nu föreslagna brottet, att ett antal gärningar får läggas samman och anses utgöra ett brott utan att det finns något värderande kvalificerande rekvisit (jfr ägnad att-rekvisitet i 4 kap. 4 a §) som ska vara uppfyllt. Vid den brottstypen är emellertid straffminimum fängelse i 14 dagar, varför frågan om ett sådant rekvisit knappast utgör något problem.

Lagrådet är införstått med att sådana handlingar som avses med hedersförtryck i regel är mycket kännbara för den som utsätts för dem, men att det ofta förhåller sig på det sättet gör det inte godtagbart att underlåta att avgränsa straffbestämmelsens tillämpningsområde så att den träffar också fall som uppenbart är långt mindre straffvärda än vad minimistraflet ger uttryck för.

Här vill Lagrådet peka på att situationen i många fall säkert kan vara den som beskrivs i lagrådsremissen på s. 23 ("att leva i en hedersrelaterad miljö innebär att allt genomsyras av det hedersrelaterade våldet och förtrycket"), men att förhållandena också kan se annorlunda ut fastän de är sådana att straffbelagda gärningar begås mot en familjemedlem med ett "hederssyfte". Uttryckssättet i motiven illustrerar att man har haft en viss situation för ögonen samtidigt som straffbestämmelsen inte har utformats så att den träffar bara sådana fall.

Om minimistraflet ska läggas på den föreslagna nivån är det alltså enligt Lagrådets uppfattning nödvändigt att det straffbara området avgränsas ytterligare i relation till vad som föreslås i remissen. En brottsförutsättning med en liknande funktion som den som fanns i utredningsförslaget måste ingå i den nya brottskonstruktionen. Lagrådet har dock förståelse för bedömningen att en brottsförutsättning som tar sikte på om gärningarna har varit ägnade att allvarligt skada självkänslan inte är lika träffande här som vid fridskränkingsbrotten. Men om lagstiftningen inte kompletteras med en avgränsande brottsförutsättning kan det faktiskt diskuteras om den inte skulle kunna ses som diskriminerande mot vissa grupper.

Sammantaget kan Lagrådet, med den konstruktion och den straffskala som brottet har getts i lagrådsremissen, inte annat än avstyrka förslaget.

Synpunkter på förslagets olika delar

Med det sagt om förslagets grundläggande konstruktion övergår Lagrådet till att lämna synpunkter av mer lagteknisk art.

En första fråga som Lagrådet då vill lyfta är att det, för att hedersförtryck ska föreligga, krävs att syftet har varit antingen att bevara eller att återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder. Men det kan knappast uteslutas att ett handlande i "hederssyfte" i stället sker som en sorts (olaglig) bestraffning avseende något för gärningsmannen misshagligt handlande. I situationer av detta slag, där den bestraffande kanske uppfattar det så att det varken är möjligt att bevara eller att återupprätta hedern, eftersom den av henne eller honom uppfattas som en gång för alla förlorad, skulle den föreslagna bestämmelsen inte bli

tillämplig (och för övrigt inte heller straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 10). Det nu sagda belyser ytterligare att det i förslaget angivna ”hederssyftet” kan vara svårt att bevisa – vilket också har framhållits av vissa remissinstanser, t.ex. Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige och Örebro universitet.

Enligt förslaget till straffbestämmelse, liksom enligt straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 §, ska det alltså anses försvårande att en gärning har begåtts för att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grups heder. I lagstiftningsärendet gällande straffskärpningsregeln (se prop. 2019/20:131 s. 30 ff.) riktade flera remissinstanser kritik mot att det i lagtexten talades om ”heder” och önskade markera att det inte är fråga om det i vanligt språkbruk positivt värdeladdade ordet heder utan i stället om uppfattningen att någons heder är beroende av andras beteende och åsikten att det skulle vara godtagbart att försvara sin heder med hot och våld. I stället föreslogs att uttrycket ”föreställning om heder” skulle användas som en markering av lagstiftarens avståndstagande från att någons heder används som argument för att begå brott.

Som framgått ansågs i det lagstiftningsärendet att invändningar som riktades mot förslaget på denna punkt saknade tillräcklig bärkraft. Det är därmed begripligt att det även i det nu aktuella förslaget talas endast om ”heder”. Detta hindrar inte att Lagrådet känner en viss tveksamhet i förhållande till den använda terminologin. Inte heller vid förra lagstiftningstillfället var Lagrådet i sitt yttrande (se a. prop. s. 146) alldeles bekvämt med användandet av begreppet ”heder”, låt vara att invändningen då närmast gick ut på att ”heder” inte kan sägas ha en entydig innebörd.

På motsvarande sätt som Lagrådet gjorde i det förra lagstiftningsärendet kan Lagrådet nu, inte minst mot bakgrund av att begreppet ”heder” finns i 29 kap. 2 §, acceptera bestämmelsens utformning på denna punkt.

Det är dock svårt att se det rationella i att ha olika skrivningar i straffbestämmelsen och i straffskärpningsregeln. I remissen föreslås att *syftet* med gärningarna ska vara det angivna ”hedersrelaterade” medan det i straffskärpningsregeln talas om motivet för brottet. I lagrådsremissen anges (s. 36) att den aktuella brottsförutsättningen ska förstås på samma sätt som motsvarande rekvisit i straffskärpningsbestämmelsen. Om det nu är på det viset, vilket i och för sig framstår som naturligt, vill Lagrådet förorda att samma ord används i bägge bestämmelserna. Det kan tilläggas att båda orden – syfte och motiv – förekommer i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (se t.ex. s. 20) såsom synonymer. Om man anser att ordet ”syfte” bättre ger uttryck för det som straffbestämmelsen tar sikte på bör 29 kap. 2 § ändras på motsvarande sätt. (Som Lagrådet ser det är ”motiv” ett bredare begrepp eftersom det också omfattar rent bakåtblickande skäl till att begå brottet, men det spelar i sammanhanget kanske mindre roll eftersom de båda avsikterna som anges i paragrafen – bevara och återupprätta – är framåtblickande till sin karaktär.)

En särskild fråga är vad som är avsett att gälla i den situationen att det inte rör sig om en ensam gärningsman utan ”underbrotten” begås av flera personer i samverkan eller att det förekommer anstiftan eller medhjälp till dessa brott. I remissen görs det en del uttalanden som har bäring på vad som mera allmänt kan beskrivas som medverkansfrågan (se t.ex. s. 19 överst, men även s. 23).

Uttalandet på s. 19 görs i ett sammanhang där det nyss har sagts att också försök, förberedelse och stämpling till brott kan ingå bland de underbrott som tillsammans kan utgöra hedersförtryck. Det som sägs beträffande medverkan kan emellertid läsas både som ett uttalande om att medhjälps- och anstiftansgärningar till brott enligt de relevanta kapitlen och paragraferna kan ingå bland de underbrott som kan ligga till grund för ansvar för hedersförtryck, men också som ett allmänt uttalande om att medhjälp och anstiftan är straffbelagt i relation till hedersförtryck (och till de däri ingående brotten).

Om man avser det sist nämnda, dvs. endast att medhjälp och anstiftan är straffbelagt i relation till hedersförtryck, är det fråga om en helt okontroversiell upplysning. Men om man avser att medhjälps- och anstiftansgärningar kan ingå bland underbrotten måste det ifrågasättas om det finns täckning i lagtexten för uttalandet. Den som begår medhjälp eller anstiftan till brott kan knappast – såsom det sägs i den föreslagna lagtexten – anses ”[begå] brottsliga gärningar mot en person enligt 3 eller 4 kap, 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap.” etc. utan i stället brott enligt 23 kap. Detta understryks av att lagstiftaren i många andra sammanhang använder ord som ”begå eller annars medverka till”. I sammanhanget bör också framhållas att det – om man önskar föra in medhjälps- och anstiftansgärningar såsom en del av de underbrott som kan ligga till grund för hedersförtryck – rimligen bör göra en analys av huruvida motsvarande bör gälla vid fridskränkingsbrotten och olaga förföljelse.

Motsvarande fråga kan väckas beträffande försök, förberedelse och stämpling. Såvitt Lagrådet kan se berördes denna fråga inte när fridskränkingsbrotten infördes i slutet av 1990-talet. I en senare proposition (se prop. 2012/13:108 s. 15) har emellertid angetts att också försök, förberedelse och stämpling omfattas av den hänvisning till de olika kapitlen som följer av paragrafen. Frågan aktualiserades i samband med att skadegörelse infördes som ett brott i brottskatalogen avseende fridskränkingsbrotten och det hänvisades då till 12 kap. 5 §. Det förhållandet att det i 12 kap. 5 § särskilt föreskrivs att försök till skadegörelse är straffbelagt skulle alltså innebära att försök till skadegörelse utgör ett brott enligt 12 kap. Slutsatsen är inte självklar. Det kan hävdas att också försök är ett brott enligt 23 kap., men i den här delen har förarbetsuttalandet i vart fall visst stöd i lagtexten.

Vad gäller 23 kap. 4 § vill Lagrådet också lyfta ett par ytterligare frågor.

Enligt 23 kap. 4 § ska ansvar inte ådömas bara den som har utfört en straffbelagd gärning utan även annan som har främjat denna ”med råd eller dåd”. Den som inte är att anse som gärningsman ska, om han eller hon har

förmått annan till utförandet, dömas för anstiftan till brottet och annars för medhjälp till det. Detta innebär att även den som är gärningsman (eller medgärningsman) enligt terminologin i brottsbalken ingår i kretsen av medverkande. Samtidigt används uttrycket ”medverkande” av och till för att beteckna endast anstiftare och medhjälpare (se. t.ex. rättsfallet ”Företagsboten och fängelsestraffet” NJA 2012 s. 826). Det är viktigt att språkbruket i en kommande proposition är tydligt och konsekvent.

Om lagstiftningsärendet förs vidare är det också nödvändigt att det reds ut hos vem – endast hos gärningsmannen (eller medgärningsmannen) eller också hos övriga medverkande – som det särskilda ”hederssyftet” ska ha förelegat för att det ska vara möjligt att döma för hedersförtryck. Skrivningarna i remissen överst på s. 23 antyder närmast att ett ”hederssyfte” ska krävas hos alla medverkande, även hos exempelvis en medhjälpare. Något sådant skulle emellertid knappast stämma överens med hur det vanligen brukar förhålla sig i motsvarande fall. Normalt räcker det enligt svensk rätt att det kvalificerade uppsåtet finns hos gärningsmannen, dvs. hos den som skapar medverkansobjektet eller huvudgärningen, varvid det för ansvar för medhjälp eller anstiftan är tillräckligt att den (i snäv mening) medverkande har likgiltighetsuppsåt till att det kvalificerade uppsåtet finns hos gärningsmannen. Som Lagrådet ser det saknas det här skäl att avvika från vad som vanligen gäller.

Också när det gäller konkurrensfrågor, dvs. frågor om vilken eller vilka straffbestämmelser som ska tillämpas före andra i olika situationer när ett och samma handlande faller under mer än en bestämmelse, föranleder den föreslagna lagstiftningen synpunkter från Lagrådet.

I remissen anges (se s. 25) att allmänna konkurrensregler bör tillämpas. Med detta avses bl.a. att brott som är att anse som allvarligare än det föreslagna hedersförtrycksbrottet, dvs. har en strängare straffskala än hedersförtryck, inte ska ingå i detta brott som underbrott. I stället ska det dömas separat för sådana brott. Men tanken är också att hedersförtryck ska ha företräde framför fridskränkningens brotten i 4 kap. 4 a §, vilka har med det föreslagna hedersförtrycksbrottet likalydande straffskalor.

Ett problem som kan uppstå med den lösning av konkurrensproblematiken som föreslås är att det förhållandet att det ska dömas särskilt för något allvarligare brott med ”hederssyfte” kan riskera att innebära att de resterande brotten blir alltför få för att kunna uppfylla lagförslagets krav på att gärningarna ska utgöra ett led i en upprepad kränkning och att möjligheten att döma för hedersförtryck därmed skulle kunna gå förlorad. Om straffskalan för det allvarligare brottet inte skiljer sig så mycket från den föreslagna straffskalan för hedersförtryck skulle det i vissa fall kunna vara naturligare att inordna det allvarligare brottet som ett underbrott till hedersförtrycksbrottet, vars straffvärde då i många fall kan öka väsentligt. Det kan därför finnas anledning att vara tydlig med att de angivna principerna för lösning av konkurrensproblem inte ska ses som annat än huvudregler (jfr t.ex. bedömningen i ”Tejningen” NJA 2013 s. 397 där Högsta domstolen dömde för ofredande enligt 4 kap. 7 § trots

att det hade varit möjligt att döma för det typiskt sett allvarligare brottet misshandel enligt 3 kap. 5 §).

Sedan är det väl inte alldeles givet att det alltid behöver vara så att hedersförtrycksbrottet ska ha företräde framför grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning. Enligt den allmänna motiveringen (s. 25) måste brottslighet som har begåtts med ett hederssyfte anses utgöra en så tydlig särreglering i förhållande till fridskränkingsbrotten att det föreslagna nya brottet bör ha företräde. Enligt Lagrådets mening bör det också här överlämnas till domstolarna att just i enlighet med de åberopade allmänna konkurrensreglerna avgöra företrädesordningen i det enskilda fallet.

Avslutningsvis vill Lagrådet notera att det i de kapitel som anges i den föreslagna paragrafen finns även brott som knappast kan utgöra underbrott till hedersförtryck, exempelvis arbetsmiljöbrott enligt 3 kap. 10 §, åverkan enligt 12 kap. 2 a § och tagande av olovlig väg enligt 12 kap. 4 §. Detta utgör i och för sig inget praktiskt problem, men det ger ett konstigt intryck eftersom man avseende 5 kap. har bemödat sig om att peka ut bara vissa brott. I sammanhanget kan också noteras att fridskränkingsbrotten samt olaga förföljelse, som i sig är brott som innefattar olika underbrott, formellt kan utgöra under-brott till hedersförtryck.

Hur brottstyper av den föreslagna modellen närmare ska konstrueras bör vid något tillfälle övervägas samlat.

2 kap. 5 §

Slutligen vill Lagrådet uppehålla sig något vid den ändring som föreslås i 2 kap. 5 §. Enligt förslaget ska det krav på dubbel straffbarhet som normalt gäller för att svensk domstol ska vara behörig att döma över brott som har begåtts utomlands inte avse det föreslagna nya brottet hedersförtryck. Flera remissinstanser har kritiserat detta ställningstagande.

Enligt den huvudregel som svensk rätt har anammat är svensk domstol inte behörig att döma över brott som har begåtts utanför Sverige om gärningen är fri från ansvar enligt lagen i det land där den har begåtts. Undantag från denna princip görs främst beträffande de allra allvarligaste brotten, dvs. brott som har ett minimistraff på fängelse i fyra år eller mer. Men också vissa brotts-typer med lägre minimistraff undantas. Det rör sig bl.a. om olika sexualbrott mot personer under 18 år samt om människohandel, äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott.

Avstegen från kravet på dubbel straffbarhet har typiskt sett byggts på att det råder en internationell samsyn i fråga om att dessa gärningar bör vara straffbelagda, låt vara att det på senare år har gjorts undantag där det knappast kan sägas att det finns någon sådan samsyn.

Det är naturligtvis så att ett slopande av kravet på dubbel straffbarhet skulle öka möjligheterna att vid svensk domstol lagföra hedersförtryck. De skäl för en sådan lagstiftningsåtgärd som anförs i remissen – att

hedersförtryck har en tydlig och gränsöverskridande karaktär och är lika straffvärt om det begås utomlands – är i sig helt begripliga. Dessutom är som framgått redan äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott undantagna.

Prop. 2021/22:138
Bilaga 5

Samtidigt står det klart att ett undantag från kravet på dubbel straffbarhet i sådana fall där det inte råder någon internationell samsyn om straffvärdheten innebär att Sverige ger uttryck för att det är folkrättsligt acceptabelt att lagföra utomlands förövade gärningar därför att de – enligt svensk rättsuppfattning – är påtagligt straffvärda. Detta kan öppna upp för andra stater att döma personer som i Sverige utför handlingar som är straffbara i dessa länder, men inte här. Det kan röra sig om handlingar där det enligt svensk ståndpunkt är uteslutet med ett straffrättsligt ansvar (ett exempel kan vara homosexuella handlingar, ett annat konstnärliga uttryck som uppfattas som hädiska). Lagrådet anser att denna konsekvens av ett avsteg från kravet på dubbel straffbarhet inte tillräckligt har beaktats. Som Lagrådet ser det finns det en risk för att man med en lagstiftning av detta slag förlorar mer än vad som står att vinna. Saken bör övervägas ytterligare om förslagen förs vidare till lagstiftning.

Justitiedepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 24 februari 2022

Närvarande: statsminister Andersson, ordförande, och statsråden Johansson, Hallengren, Hultqvist, Damberg, Ygeman, Linde, Ekström, Strandhäll, Dahlgren, Hallberg, Nordmark, Sätherberg, Gustafsdotter, Axelsson Kihlblom, Elger, Farmanbar, Danielsson

Föredragande: statsrådet Johansson

Regeringen beslutar proposition Ett särskilt brott för hedersförtryck